

MANNERHEIMIN ERO TOUKOKUUSSA 1918

Ohto Manninen

Kehysten heikkous

Mannerheim on muistelmissaan kuvannut eroaan ylipäällikkyydestä toukokuussa 1918 ikään kuin näytelmän kahtena kuvaelmana: ensimmäisessä kuvaelmassa hän kertoo voittoisan kenraalin saapumisesta Helsinkiin ja senaatin antamista kiitoksista, toisessa kuvaelmassa hän kertoo, kuinka ylipäällikköä vastaan sodan aikana alkanut kampanja jatkuu ja senaatin ja ylipäällikön välille syntyi erimielisyyksiä eräistä ajankohtaisista kysymyksistä: mm. sotavankikysymyksestä ja puolustuslaitoksesta. Toukokuun 30. päivänä Mannerheim muistelmiensa mukaan sitten sai senaatilta kehotuksen saapua käsittelemään erästä ehdotusta armeijan organisaatiosta. Mannerheim kuvaa käytyä keskustelua ja senaatin hänessä aiheuttamaa närkästystä. Hänen loppusanansa kuuluivat:

”Haluan vain lisätä, että luovun tänä iltana päällikkyydestä ja matkustan huomenna ulkomaille. Pyydän hallitusta heti valitsemaan seuraajani — muutoin jätän päällikkyyden lähimmälle miehelleni. Hyvästi, hyvät herrat! Kun lähdin istuntosalista ei hallituksen jäsenillä ollut sanaakaan minulle sanottavana, eikä kukaan noussut antamaan minulle kättä.”

Tämän loppuhuipentuman ovat teoksiinsa ottaneet — ellei sananmukaisesti niin ainakin siihen viitaten — niin Yrjö Nurmio, Erik Heinrichs kuin Stig Jägerskiöldkin.¹

Miten on sitten selitettävä se, että senaatin pöytäkirjojen mukaan Mannerheimille myönnettiin ero jo 29. 5.? Samalla hänelle nimitettiin myös seuraaja. Tämä tuntuu vievän pohjan pois koko Mannerheimin muistelmien juhlavalta loppulauseelta. Ainoa varsinainen lähde, jossa puhutaan toukokuun 30. päivän neuvot-

telusta, on Mannerheimin muistelmat. Kun vielä tarkastelee muistelmien käsikirjoituksia, voi todeta, että varhaisemmissa versioissa kokous on määritelty vain "eräänä päivänä". Myöhemmissä versioissa käsikirjoitukseen sitten ilmestyy tarkka päiväys.²

Tuntuu siis mitä ilmeisimmältä, että toukokuun 30. tai 31. päivänä ei pidetty mitään senaatin neuvottelua Mannerheimin kanssa. Muiden lähteiden perusteella on myös varmaa, että muistelmissa kuvattu keskustelu ei sanatarkasti pidä paikkaansa. Siitä miten kaikki tapahtui ja missä yhteyksissä Mannerheimin muistelemaat asiat lausuttiin, esitetään seuraavassa asiakirjoihin ja mukanaolleiden kertomuksiin perustuva rekonstruktio.

Kansallisen armeijan vaatimus

Mannerheimin erolle oli maaperää muokannut armeijan piirissä ja sen ulkopuolella toiminut tyytymättömien ryhmä. Yhteinen tyytymättömyyden aihe oli epäkansallisiksi väitettyjen ainesten suuri vaikutusvalta armeijassa. Jo huhtikuussa tyytymättömien vaatimukset tulivat julkisuuteen mm. Martti Pihkalan kirjassa "Minkälainen Suomi meidän on luotava".³ Ohjelmana oli toisaalta, että armeijasta oli puhdistettava Venäjällä palvelleet upseerit — jotka "olivat unohtaneet isänmaansa" ja "kantaneet sortajien univormua" ja jotka olivat palanneet Suomeen vain opportunistisista syistä — ja ruotsinmaalaiset upseerit, ja toisaalta, että armeijan johtoon oli saatava jääkäreitä, jotka olivat oppineet modernin saksalaisen "armeijasysteemin", ja upseeristoon lisäksi sotaan osallistunutta nuorta kansallista sivistyneistöä. Vaadittiin armeijan organisoinnissa sovellettavaksi saksalaista "systeemiä" ja neuvonantajiksi saksalaisia upseereita. Venäläismallinen "systeemi" ja koulutus oli karsittava kokonaan pois ja tämän vuoksi olisi päästävä eroon myös vanhan Suomen armeijan miehistä, niistäkin, jotka eivät olleet siirtyneet Venäjän palvelukseen ja jotka siis voitiin sillä perusteella katsoa isänmaallisiksi.⁴ Kansallisen armeijan propagandaan kuu-

lui oleellisena osana suomenkielisten miesten — kenraalimajuri Karl Wilkmanin ja jääkärieversti Aarne Sihvon — ansioiden korostaminen.⁵

Tyytymättömien vaatimukseen oli maaliskuuhuhtikuussa kuulu-
nut myös Mannerheimin erottamisvaatimus. Sitä oli perusteltu
väitteillä ulkopoliittikaan sekaantumisesta, sukulaisten ja ystä-
vien suosimisesta, aktivistien syrjimisestä, suomenkielisten sorta-
misesta ja päämajassa vallinneesta ”ryssäläisestä” systeemistä.
Senaatin toivomuksesta oli näistä hyökkäyksistä luovuttu sodan
ajaksi. Senaatin puheenjohtaja P. E. Svinhufvud oli kuitenkin
huhtikuussa luvannut Mannerheimin erottamista vaativille lähe-
tystöille, että sotatoimien Suomessa päätyttyä päämaja puhdis-
tettaisiin ”ryssäläisen systeemin” edustajista. Ainakin tohtori
V. O. Sivén — va. lääkintöhallituksen pääjohtaja ja opposition
innokkain puuhemies — oli käsittänyt lupauksen niin, että
Mannerheim tosiaan erotettaisiin sodan päätyttyä.⁶

Sodan päättyessä tyytymättömien ajatukset levisivät armeijan
ja sanomalehdistön myötä Etelä-Suomen keskuksiin. Mm. Sivén
saapui Helsinkiin jo huhtikuun lopussa, ensimmäisellä Tampe-
reelta pääkaupunkiin päässeellä junalla. Hän joutui toteamaan,
että Helsingissä ”kaikki ihmiset olivat ihastuneet voittoisaan
sotaherraan”. Mannerheimin nimi oli valkoisille helsinkiläisille
vapauttajien symboli. Sivén teki parhaansa poistaakseen
poliittisissa piireissä vallinneen ”tietämättömyyden”:

”Ensin puhuin aktivistijohtajien ja suomettarelaiten kanssa.
Nämä huomasivat pian, että Mannerheimin olisi mahdotonta
jäädä paikalleen. Mutta ruotsalaisten kärkimiehet nostivat har-
jaksensa ja soittivat vanhoja kansallisuuskiehiä — — —.”

Sivén on kuvauksessaan saattanut hieman liioitella ajatusten-
sa saamaa kannatusta. Tosiasia kuitenkin on, että kansallisen
armeijan vaatimus saavutti pääkaupungin poliittisissa piireissä
kannatusta — mm. ”vanharuotsalainen” Hufvudstadsbladet
tunnusti muutosten välttämättömyyden⁷ — ja että armeijassa
koetut epäkohdat tulivat tunnetuiksi.”

Kansallisen armeijan vaatimukseen liittyi useimmiten elimel-

lisesti suomenkielisyyden vaatimus ja tämä sai Helsingissäkin suurimman kantavuuden.¹⁰ Jo toukokuun 2. päivänä kaksikymmentäviisi tunnettua kansalaista allekirjoitti kirjoituksen "Kohtuuttomien valtapyyteiden torjumiseksi". Se julkaistiin itsenäisyysmiesten lehdessä Uudessa Päivässä 3. 5. ja siinä valitettiin suomalaisten syrjimisestä "sekä täällä pääkaupungissa että muualla".¹¹ Ruotsinkielinen väestö reagoi kiivaasti näihin hyökkäyksiin ja kielitaistelu oli puhjeta valloilleen. Tämän jälkeen pääosa lehdistä pyrki lauhduttamaan tunteita. Aktivistien mielestä kielikiista oli vältettävissä vain poistamalla epäkohdat.¹² Maltillisemmat suomenkieliset ja ruotsinkieliset lehdet taas lähtivät samasta — erehdykset olivat korjattavissa —, mutta korostivat yksimielisyyden ja yhtenäisyyden ensiarvoisuutta, koska vaara ("vanha perinnäisvihollinen", "suurvenäläisyys") uhkasi.¹³

Aktivistilehtien korostama epäkohtien korjaaminen oli tyytymättömien mieleen, mutta kielitaistelu ja ennenkaikkea siitä seurannut yksimielisyyden korostaminen heikensivät Mannerheimiin tyytymättömien menestymismahdollisuuksia — kuten ilmenee Sivénin edellä lainatusta tyytymättömyyden ilmauksesta: Mannerheim ja hänen päämajansa saivat puolustajia ruotsinkielisten ja maltillisten keskuudesta.

Toinen seikka, joka aiheutti sekaannusta armeijakeskusteluun, oli valtiomuotokysymys. Tasavaltalaiset yhdistivät toisiinsa armeijan epäkohdat ja monarkismipyrkimykset, joita arveltiin armeijan johdon ajavan. Epäiltiin, että armeijaa yritettävän käyttää kuninkaan huudattamiseen.¹⁴ Monarkistimieliset tyytymättömät taas riensivät muistuttamaan, ettei epäkohtia saisi käyttää aseina valtiomuototaistelussa.¹⁵

Tyytymättömyyden ilmauksia tuli Helsinkiin Pohjanmaalta ja Keski-Suomesta Tampereen kautta sekä Karjalasta. Vaasan senaatti saapui Helsinkiin 5. 5. ja 7. 5. Helsinkiin saapui — ensimmäisellä Viipurista Helsinkiin sodan jälkeen päässeellä junalla — jääkäriprikaatin upseeriston valtuuskunta (jääkärimajurit Eero Gadolin, Lauri Malmberg ja Erik Heinrichs) esittämään hallitukselle vanhojen kykenemättömien suomalaisten upseerien ja kaikkien "venäläisten" poistamista päämajasta.

Valtuuskunta kääntyi ”viisaan ja varovaisen” Malmbergin neuvosta ensin tohtori Eino Suolahden puoleen kysyäkseen tämän neuvoa. Tämä järjesti jääkäreille käynnin Svinhufvudin luona 11. 5. Sitä ennen oli Gadolinin jo ollut pakko lähteä Helsingistä virkatehtävissä. Sivén yritti — onnistumatta — saada jääkärit vaatimaan Mannerheimin erottamista.¹⁶

Saksalainen jääkärieversti Eduard Ausfeld saapui Helsinkiin samaan aikaan kuin jääkärivaltuuskunta. Itse hän on kertonut kuvatessaan jääkärien pyrkimyksiä Mannerheimin apulaisia vastaan: ”Pakostakin jouduin vedetyksi mukaan tähän asiaan.” On mahdollista, että Ausfeld yritti vaikuttaa Svinhufvudiin armeijakysymyksessä. Hän kieltää toimineensa Mannerheimia vastaan, mutta myöntää, että kenraali tuolloin saattoi luulla hänen kääntyneen tätä vastaan.¹⁷

Jääkärit lähettivät yhdysmiehen myös Etelä-Pohjanmaalle, pääasialliselle tukialueelleen. Jääkärivänrikki Nikke Pärmi vieraili mm. Santeri Alkion, maalaisliiton johtajan, luona 5. 5. ja sai lupauksen, että tämä tulisi toimimaan niin, että Suomen nuori armeija ja sen jääkärijohtajat saisivat heille kuuluvan tunnustuksen.¹⁸

Johtavassa asemassa ollut jääkäriupseeristo näyttää olleen melko yksimielinen siitä, että Mannerheimin eroa ei olisi vaadittava. Jääkärieverstilutnantti Erik Jernström ja jääkärimajuri Rainer Mandelin toimittivat — ilmeisesti 15.—17. 5. — senaatin tietoon muistion, jossa katsottiin toivottavaksi, että Mannerheim saisi tehtäväkseen rakentaa maahan armeijan ja jossa vieläpä korostettiin sitä, että ylipäällikön vallan tulisi olla suuri.¹⁹ On mahdollista, että tässä johtavien jääkäriupseerien toiminnassakin olisi merkkejä kielitaistelusta — jääkäriupseeriston yläpään oli ruotsinkielistä ja oli saattanut pelästyä kielitaistelun oireista. Pärmi taas oli Alkion kanssa keskustellessaan korostanut suomenkielisten jääkärien sorrettua asemaa.²⁰

Viipurista matkusti Helsinkiin myös Itä-Suomen sanomalehtimiesyhdistyksen 3.—4. 5. pitämän kokouksen valtuuttama lähetystö. Kokouksessa oli ollut läsnä 30 toimittajaa, kaikista Itä-Suomen kaupungeista. Se oli päättänyt saattaa hallituksen

”käyttöön” vaatimuksen, että armeija oli saatettava ehdottomasti kansalliselle pohjalle. Toukokuun 10.—12. päivänä lähetystä esitti vaatimuksen Svinhufvudille: virkavaltaisia virtauksia ei saisi päästää näkyviin eikä venäläistä vaikutusta suvaita.²¹

Mannerheimin toukokuun 16. päiväksi järjestämä voitonparaati keräsi Helsinkiin suurimman osan armeijan johdosta ja sotilaspiirien ”siviilijohtajista”. Nyt levisivät tiedot armeijassa vallitsevasta tyytymättömyydestä sekä armeijan sisällä että sen ulkopuolella.²² Paraatin jälkeen Helsingissä pidettiin kokouksia. Epäkansallisten aineiden poistamista vaativat ”joukko Pohjanmaan talonpoikaissotilaita” 17. 5. Aarne Sihvolle lähettämässään kirjelmässä ja ”erinäiset pohjalaisiin armeijaosastoihin kuuluvat sotilaat” samaan aikaan Svinhufvudille antamassaan vetoomuksessa.²³

Itäsuomalaisten lehtimiesten aloitteesta pidettiin sitten 19. 5. Helsingissä suomalaisten lehtimiesten kokous. Se esitti toivomuksen, että lehtimiehet — heitä oli noin 50 — levittäisivät kynillään vaatimusta ”armeijan kansallistuttamisesta”.²⁴ Toivomusta seurattiinkin.²⁵ Samaan kansallistuttamistoimintaan liittyivät myös kokoukset, jotka kutsuttiin koolle Jyväskylään (toukokuun 26. päiväksi) ja Seinäjoelle (kesäkuun 2. päiväksi).²⁶

Senaatin suunnitelmat ja Mannerheim

Mannerheimin eron taustan ymmärtämiseksi on syytä tarkastella myös niitä senaatin suunnitelmia, joissa ylipäällikön vaikutus oli enimmäkseen syytä ottaa huomioon: ulkopolitiikkaan ja armeijasuunnitelmiin.

Itä-Karjalan hankkiminen Suomelle oli maan poliittisen johdon tärkein ulkopoliittinen päämäärä. Svinhufvud ilmoitti 10. 5. eduskuntaryhmien edustajille, nk. valtiopäivädelegaatiolle, että se hankittaisiin, joko diplomaattista tietä tai valloittamalla. Neuvosto-Venäjä yritettäisiin Saksan välityksellä saada luopumaan alueesta hyvällä. Senaatti elätteli toivetta, että saksalaiset auttaisivat suomalaisia sotilaallisissakin toimissa.²⁷ Saksalai-

sen Itämerendivisioonan suomalainen yhdysupseeri, everstiluutnantti Wilhelm Thesleff oli huhtikuun lopulla ilmoittanut, että ”mahdollisesti tiettyä sotilaallista tukea yhtä kaikki tietyissä olosuhteissa voidaan laskea saatavan”.²⁸ Saksan armeijan päämajamestari, kenraali Ludendorff näkyi toukokuun alussa odottaneen, että Itä-Karjala oma-aloitteisesti julistaisi liittyvänsä Suomeen ja että suomalaiset joukot seuraisivat pakenevia venäläisiä rajan yli ja samalla miehittäisivät Itä-Karjalan.²⁹ Tässä yhteydessä mahdollisesti syttyvään sotaan suomalaiset laskivat saavansa apua Saksalta.

Svinhufvudin — Mannerheimin asiantuntemuksella muodostama — arvio oli, että hyökkäys Aunukseen voitaisiin aloittaa heinäkuussa ja hyökkäys Vienan-Karjalaan pakkasten jäädytettyä suot kantaviksi.³⁰ Mutta — kuten sanottu — ensiksi olisi yritettävä saavuttaa päämäärä Saksan avulla: entinen ministerivaltiosihteeri Carl Enckell oli parastaikaa muokkaamassa Suomen Venäjälle esittämiä vaatimuksia.³¹

Sodan päätyttyä oli tullut ajankohtaiseksi myös Pietarin kysymys, joka läheisesti liittyi Itä-Karjalan kysymykseen. Lähinnä saksalaismielisiksi luokiteltavat valkoiset venäläiset lupasivat Suomelle Itä-Karjalan, jos nämä palauttaisivat järjestyksen Venäjälle. Suomessa tätä asiaa oli ajamassa ainakin ruhtinas Volkonsky. Tämän tarkoitus lienee ensi sijassa ollut yrittää Saksan apua, mutta jollei Saksa voisi sitä suoranaisesti antaa, oli asia järjestettävä Mannerheimin ja Suomen avulla.³² Volkonsky matkusti (14. 5. tai sen jälkeen) Helsinkiin Carl Enckellin luo.³³ Tätä kautta hän ilmeisesti sai yhteyden myös Svinhufvudiin.³⁴

Mannerheimin mielestä nyt oli mentävä Pietariin, ”siivottava” siellä ja pystytettävä Venäjälle uusi hallitus ”järjestyksen ystävien” avulla. Suomalaisille ei suinkaan kuulunut, minkälainen hallitus Venäjälle tulisi, tasavaltalainen vai monarkistinen vai peräti romanovilainen, kunhan he vain saisivat vaivastaan palkan: Karjalan. Ja Venäjälle täytyi saada järjestys, sillä Suomi tarvitsi Venäjää. Sieltä tarvittiin viljaa ja kauppasuhteita täytyi muutenkin pitää yllä: Venäjän markkinat olivat tärkeät Suomen

teollisuuden ja kaupan tulevaisuudelle. Pietarin-retken olisi tapahduttava saksalaisten suostumuksella ja tuella, mutta Pietari olisi vallattava suomalaisella armeijalla. Mannerheim uskoi tämän käyvän helposti. Suunnitelmansa etuna hän katsoi olevan, että näin luotaisiin hyvät suhteet Suomen ja Venäjän välille ja samalla fennomaanit saisivat kaipaamansa Itä-Karjalan. Suunnitelman toteutuminen siis olisi yhdistänyt rauhallisen rinnakkaiselon ja heimoaатteen.³⁵

Jo Viipurin-operaation aikana oli suhteellisen suuri osa hyökkäysarmeijasta suunnattu Kannaksella Venäjän rajalle. On mahdollista, että Mannerheim oli — tähän viittaavat hänen myöhemmät lausuntonsa³⁶ — varautunut hyökkäyksen jatkamiseen kaakkoon heti toukokuun alussa. Sotaa ei tuolloin kuitenkaan ollut syttynyt Venäjän ja Suomen välille.

Seuraavaksi Mannerheim varautui Pietarin-retken aloittamiseen Helsingissä pidetyn suuren paraatin jälkeen.³⁷ Paraatin yksi tarkoitus oli osoittaa pääkaupungin asukkaille, että Suomella oli sotilaallista voimaa omastakin takaa. Mutta paraatin toinen tarkoitus oli Länsiarmeijan keskittäminen Helsingin seudulle, mistä se olisi helppo siirtää rautateitse Karjalan kannakselle. Valkoinen armeijahan oli sodan loppuvaiheessa ollut jaettuna Länsiarmeijaan ja Itäarmeijaan, joista Itäarmeija oli Viipurin-operaation yhteydessä päätyneet Karjalaan. Siitä ei Helsingin suureen paraatiin tuotu joukkoja kuin malliksi.

Senaatti suhtautui varauksellisesti valkoisten venäläisten suunnitelmiin. Se katsoi myös, etteivät suomalaiset omin voimin voisi ryhtyä hyökkäykseen. Oli parempi koettaa saada siihen saksalaisten diplomaattinen tuki. Itämerendivisioonan komentaja, kenraali Rüdiger von der Goltz varoitti yksityisluontoisesti senaatin jäseniä suunnitelman vaaroista.³⁸ On myös todettava, että Suomen armeijassa ei juuri ollut vapaaehtoista innostusta sotaretken jatkamiseen. Päiväkirjoissa ja kirjeissä kuvastuu haluttomuus hyökkäyksen ulottamiseen rajan taakse. Heinrichsin kuvauksesta tiedämme, että myös Mannerheim sai kuulla tästä sotaväsymyksestä.³⁹

Saksan sotilasjohdon tavoitteisiin kuului hyökkäysmahdolli-

suuksien varmistaminen Suomen kautta lähinnä Muurmannin suuntaan ja Suomenlahden turvaaminen Venäjän laivaston hyökkäykseltä. Niinpä se sekä Berliinissä lähettiläs Hjeltin välityksellä (30. 4.) että Suomessa yhdysupseeri Thesleffin kautta saattoi Suomen hallituksen tietoon, ettei se asettaisi esteitä, jos saksalaisia joukkoja katsottaisiin tarvittavan Suomessa "muutamia viikkoja tai kuukausia". Pienempi saksalainen osasto voitaisiin ehkä lähettää Suomen pohjois- tai itäosiinkin.¹⁰ Jo 4. 5. Svinhufvud esitti kenraali von der Goltzille toivomuksen saksalaisten maahanjäämisestä.¹¹ Saksalaisten tarjoukseen liittyvät muut seikat, mm. osallistuminen Suomen rannikkopuolustuksen järjestykseen ja armeijan kouluttamiseen, vaativat vielä tarkempaa harkintaa. Toukokuun 15. päivänä lienee von der Goltzin esikunnan ja Mannerheimin päämajan välillä Riihimäellä käyty neuvottelu- ja näistä suunnitelmista.¹²

Senaatti pyysi toukokuun alussa ylipäälliköltä esitystä armeijan järjestämiseksi. Päämajan ruotsinmaalaiset upseerit laativatkin ehdotuksen jo ennen päämajan siirtymistä Mikkelistä Helsinkiin, siis 14. 5. mennessä. Suunnitelman ideana oli taata mahdollisuus muodostaa vahva kenttäarmeija nopeasti liikekannallepanon jälkeen. Sen teki kalliiksi se, että 27 rykmentin päällystökaaderi olisi ollut koko ajan palveluksessa ja palkkoja olisi siis jouduttu maksamaan suhteellisen suurelle upseerijoukolle.¹³

Saksalaiset eivät uskoneet Suomen päämajan omin voimin pysyvän iskukykyisen armeijan organisoimiseen. von der Goltz kuvasi salaisessa kertomuksessaan Suomen armeijaa seuraavasti:

Päämajalta puuttui halu ja kyky armeijan suunnitelmalliseen uudelleenluomiseen. Viipurin voiton jälkeisessä juhlatunnelmassa keskeytyi armeijaan kohdistettu työ täysin. Toimettomat rykmentit tulivat levottomiksi. Monin paikoin muodostettiin jopa kansalaiskaarteja valkoisen armeijan epäluotettavia osia vastaan[?]. Oli selvästi käsillä vaara, että Suomen kansan arveluttava taipumus politikoida saisi valtaansa valkoisen armeijan upseerit ja miehistön. Lukuunottamatta rajavartiointia ja vankeiden vartiointia, nämä tehtävät saatiin suoritetuiksi, oli Suomen armeijan arvo Suomen rajojen ulkopuolella käytettäväksi toukokuun lähetessä loppuaan yhtä kuin nolla.

Tämän kuvauksen tarkoitus saattoi olla vahvistaa sitä ratkaisua, että von der Goltz sai jäädä Suomeen, mutta jos se vähänkään kuvaa sitä, millaiseksi saksalaiset Suomen armeijan kokivat, ei ole ihmeteltävää sitä, että Itämerendivisioonassa ryhdyttiin laatimaan suunnitelmaa Suomen armeijan saattamiseksi nopeasti toimintakykyiseksi. Saksalaisten suunnitelma lähti siitä, että armeija olisi ollut jatkuvasti lähes sotavalmiudessa. Kun kykeneviä upseereita katsottiin olevan vähän, oli joukko-osastojakin oltava vähän. Tämä periaate ulotettiin aina pataljoonatasolle asti: pataljoonankomentajia ei ollut saksalaisten mielestä käytettävissä kuin 36 jalkaväki- tai jääkäripataljoonalle.⁴⁴

Poliittisissa piireissä eniten puhetta armeijakysymyksessä aiheutti armeijan korkeimman johdon ja sen valtuuksien määrittely. Sotaministerin nimittäminen senaattiin oli ollut puheena jo sodan päättymisvaiheesta lähtien.⁴⁵ Päämajassa laadittu armeijasuunnitelma lähti siitä, että olisi sekä ylipäällikkö, joka olisi vain valtionpäämiehestä riippuvainen, että puolustusministeri, joka hoitaisi vain hallinnollisia asioita. Ylipäällikkö olisi voinut toimia suhteellisen riippumattomasti niiden varojen käytössä, jotka eduskunta olisi armeijalle myöntänyt. Myös saksalaisten laatimassa suunnitelmassa oli ylipäällikön rinnalla sotaministeri, mutta tämä olisi ollut upseeri ja eduskunnasta riippumaton. Hänen tehtävänsä olisivat kuitenkin olleet vain hallinnollisia, sillä erittäin suuri valta — mm. armeijan koulutus ja organisointi — olisi tullut suhteellisen riippumattomalle yleisesikunnalle, jossa saksalaisten vaikutuksen laskettiin tulevan suureksi.

Senaatti katsoi, että armeija oli alistettava valtionhoitajalle. Nuorsuomalaisen ryhmän kokouksessa senaattorit Heikki Renvall, Jalmar Castrén ja Onni Talas korostivat sitä, että korkein valta oli uskottava Svinhufvudille silläkin perusteella, että oli oltava yksi henkilö jonka kanssa sotilaspäällystö saattaisi neuvotella.⁴⁶ Katsottiin siis, että senaatti kokonaisuutena ei voinut hoitaa esim. upseerien nimityskysymyksiä. Vanhasuomalaisen Lauri Ingmanin muistikirjassa on toukokuun 20. päivän kohdalla säilynyt merkintä: ”että M. suostuisi siihen, että asetetaan sotaministeri (joka järjestää sotaväen saksal. malliin)”.⁴⁷ Senaatti

pyrki siis siihen, että sotaministerin olisi saatava suhteellisen paljon valtaa.

Senaatti omaksui armeijan kansallistajien ajatuskannan: armeija oli organisoitava saksalaisen esikuvan mukaan ja päämaja oli puhdistettava (eli Ingmanin muistikirjan sanoin: ”että M. erottaa pahimmat pukarit staabistaan”). Kun Itä-Suomen sanomalehti miesten lähetystö vaati Svinhufvudilta, että tilapäisesti armeijan johtoon päässeiden venäläisen sotilasopin saaneiden ruotsalaisten herrojen oli väistytävä suomalaisten tieltä, tämä lausui senaatin olevan yksimielisen korkeimman sotilasjohdon saattamisesta kansalliselle pohjalle.⁴⁸

Sen sijaan senaatti ei ollut valmis luopumaan Mannerheimista. Sitten huhtikuun poliittinen tilanne oli muuttunut: senaatti oli Helsingissä nk. vanhojen puolueiden vaikutuksessa. Vaasassahan aktivisteilla oli ollut suhteellisesti enemmän voimaa. Huhtikuussa oli Mannerheimin ja von der Goltzin välille pelätty kehittyvän ristiriitoja. Mutta kun nämä kaksi kenraalia olivat tavanneet, oli voitu todeta, että ainakin ulkonaisesti sopu vallitsi. Päinvastoin Mannerheimilla arveltiin olevan saksalaisten kannatus.⁴⁹ Jääkäritkin olivat ilmaisseet toivovansa Mannerheimin jäävän ylipäälliköksi. Hänestä luopumisen perusteet olivat siis vähentyneet. Kun Sivén 13. 5. kävi kysymässä Svinhufvudilta, aikoiko hallitus suorittaa ylipäällikön vaihdoksen, tämä antoi välttelevän vastauksen. Tällöin Sivén uhkasi eduskunnan toimeenpanevan muutoksen. Hän selitti maalaisliiton voivan painostaa hallitusta asettamalla oppositioon ja vetämällä edustajansa pois hallituksesta aiheuttaen siten hallituksen uusimisen ja sen toiminnan vaikeutumisen. Toinen keino oli asettaa hallituksessa pysymisen ehdoksi sotaministerinpaikka, minkä Sivén arveli johtavan Mannerheimin eroon.⁵⁰ Kun Svinhufvud ei välittömästi taipunut uhkaukseen, Sivén kahta päivää myöhemmin totesi ”Veli ja hallitus ei kaipaa tukeamme”.⁵¹ Sivénillä oli vaikutusta maalaisliiton eduskuntaryhmään. Hänen puheensa senaatin toiminnan voimattomuudesta olivat samansuuntaisia kuin esim. Santeri Alkion, jonka mielestä Svinhufvudilta puuttuivat ”voimat ja kurssi”.⁵² Horjuvuudeksi voisi tietysti Sivénin kannalta katsoa sen, ettei Mannerheimia

haluttukaan erottaa. Horjuvuudeksi lienee myös katsottava se, että Svinhufvud lankonsa kertomuksen mukaan 16. 5. katsoi, että Mannerheimin täytyi erota, ja että Renvall heti seuraavana päivänä ilmoitti Ruotsin pääkonsulille, että hallitus tuki Mannerheimia.⁵³ Yleisesti ottaen on todettava, että senaatti oli Mannerheimin kannalla. Jopa Svinhufvudin langon kertomuksen ajoitusta voidaan pitää liian aikaisena — muistinvarainen kun se on.

Eronpyyntö

Toisena helluntaipäivänä — 20. 5. — Mannerheim kirjoitti senaatille eronpyyntökirjeen. Pyyntönsä perusteluksi hän esitti, että hänen tammikuussa saamansa tehtävä nyt oli loppuun suoritettu.⁵⁴

Kyseessä oli siis — sananmukaisesti tulkittuna — vain eräänlainen ele, jatko Mannerheimin suuren paraatin yhteydessä 16. 5. pitämille puheille. Se liittyi luontevasti korkeimman vallan haltijan asettamiseen 18. 5. ja odotettavissa olevaan senaatin uudistukseen. Mannerheim teki korrektiksi katsomallaan tavalla.

Mutta Mannerheimilla oli myös muita syitä. Tämän todistavat Mannerheimin omat sanat 22. 5. Helsingin Sanomain toimittajalle: hän ei ”tällä hetkellä” halunnut puhua eronpyynnön syistä, koska senaatti ei ollut eronpyyntöä vielä käsitellyt.⁵⁵ Syitä siis oli.

Mannerheim-tutkijoiden kesken näyttää vallitsevan yksimielisyys siitä, mikä oli tämän eronpyynnön tarkoitus. Ignatius ilmoitti jo 1918, että Mannerheim jätti eronpyyntönsä ”tehdäkseen lopun vehkeilystä ja saadakseen selvän, oliko hänellä todella hallitus takanaan”.⁵⁶ Suurin piirtein samoin on asian käsittänyt viitisenkymmentä vuotta myöhemmin Jägerskiöld.⁵⁷

Mannerheim on itsekin jo 1920- ja 1930-luvuilla kertonut eronpyyntönsä ja eronsa syistä, mutta näistä melko yleispiirteisistä lausunnoista on vaikea erottaa niitä syitä, jotka aiheuttivat helluntain eronpyynnön, niistä syistä, jotka sitten lopulta johtivat eroon.

Mannerheim on kertonut, että senaatin mielipiteiden ja hänen mielipiteidensä välillä oli valtava ero. Hän tunsi voimakkaasti yhteistyön vaikeuden. Hän sai huomata, että Helsingissä sotilaspiireissä punottiin juonia ja että senaatti, jonka olisi pitänyt tukea häntä, ei häntä tukenut:

— — — Koska sain todisteita, että hallitus oli selkäni takana keskustelematta lainkaan kanssani teettänyt saksalaisilla suunnitelman Suomen puolustuslaitoksesta, koska valtionpäämies oli selkäni takana ottanut vastaan jääkäri-lähetystön ja koska valtionpäämies viitatessani tähän kysymykseen vältti vastauksista. — — —.

Mannerheim kertoo olleensa hermostunut jatkuvasta juonittelusta ja kaikessa ilmenevästä epämiellyttävästä pikkumaisuudesta. Hän katsoi, että silloisessa tilanteessa oli mahdotonta työskennellä.⁵⁸

On luultavaa, että Mannerheimin eronpyyntöpäätös kypsyi vasta hänen saavuttuaan Helsinkiin, suuren paraatin jälkeen. Merkittävä psykologinen isku lienee ollut se, että senaatti nyt saksalaisten vaikutukseen jouduttuaan suhtautui varauksellisesti Mannerheimin Pietarin-suunnitelmaan. Ja Mannerheimin toimintatarmo oli tietysti kohdistunut retken suunnitteluun. Myöskään hänen paraatin yhteydessä armeijan nimissä esittämänsä puhe ei ollut saanut toivottua vastakaikua. Päinvastoin se oli tulkittu yritykseksi vaikuttaa armeijan avulla maan politiikkaan, ajankohtana jona poliittiset piirit juuri harkitsivat keinoja armeijan alistamiseksi hallituksen tiukempaan valvontaan.

Toukokuun puolivälissä julkisuudessa näkyi runsaasti mielenilmauksia, jotka saatettiin tulkita hyökkäyksiä Mannerheimia vastaan. Niihin kuului myös lehdistöpolemiikki, jota käytiin armeijan kansallistamisen puolesta. Ignatiuksen mukaan juonittelut suurta paraattia seuraavina päivinä alkoivat ”yhä suuremmalla tarmolla”.⁵⁹ Mannerheimin närkästys näkyi hänen päiväkäskystään 18. 5.: armeijaan kuuluvilta kiellettiin osallistuminen politikointiin ja haastattelujen antaminen sanomalehdille. Näin Mannerheim halusi toisaalta estää lähetystöt, kirjelmät ja haas-

tattelut kansallisen armeijan hyväksi ja toisaalta kumota huhut, joiden mukaan armeijan piirissä suunniteltiin vallankaappausta monarkian hyväksi: armeija oli puolueeton!

Mannerheim pahastui erityisesti jääkäri lähetystön käynnistä Svinhufvudin luona. Tieto jääkärien matkasta kantautui jo 10. 5. päämajaan Mikkeliin. Ignatius otti heti yhteyden Wilkmaniin Viipuriin: "Ausfeld ja kuusi rykmentinpäälliköistä tai pataljoonanpäälliköistä olivat Helsingissä jossain asiassa Senaatissa ja siitä olisi hyvä tietää, mitä he päällikön sivuuttamalla tahtoivat saada aikaan." Ignatius kysyi, oliko Wilkman myöntänyt kyseisille henkilöille loman, ja saatuaan tietää matkan olleen luvallisen, totesi: "Pitää välttää ettei intrigiä selän takana."⁶⁰ Eero Gadolin on väittänyt, että Mannerheim jääkärien käynnistä kuultuaan oli suuttunut ja käskenyt jääkäri kapteeni P. W. Zilliacuksen vangitsemaan senaatin kävijät.⁶¹ Ylipäällikkö ilmeisesti kuitenkin suostui odottamaan, kunnes asia voitiin tutkia tarkemmin.

Helsinkiin tultuaan Mannerheim yritti kysyä käynnistä Svinhufvudilta, mutta sai siis vältteleviä vastauksia. Nyt päämajan poliittisen osaston päällikkö Michael Gripenberg kutsui majuri Gadolinin hotelli Kleinehiin. Mannerheim moitti Gadolinia jääkäri lähetystön takia 3/4 tuntia, mutta tämän selostettua jääkärien perusteita — etenkin jääkärijoukkojen Viipurin-operaation aikana armeijan huollossa kokemia puutteita — ja kun oli käynyt ilmi, ettei ylipäällikköä ollut moitittu, hän rauhoittui.⁶² Jääkärien kanta oli nyt selvinnyt Mannerheimille, mutta senaatin vältteleväisyys herätti epäluuloja.

Kirjallisuudessa vallitsee erimielisyyttä siitä, tiesikö Mannerheim jo eronpyynnön tehdessään sen, että saksalaisilla oli valmis tai valmistumassa oleva suunnitelma Suomen armeijan järjestämisestä, ja siitä, oliko senaatti jo 20. 5. mennessä pyytänyt tätä suunnitelmaa. Thesleff on muistelmissaan kertonut, että Svinhufvud sai vasta eronpyynnön jälkeen von der Goltzilta yksityiskohtaisen suunnitelman.⁶³ Heinrichs on pitänyt uskottavana, että suunnitelma saatiin kirjallisesti vasta eronpyynnön jälkeen, mutta että siitä oli jo aikaisemmin keskusteltu.⁶⁴ Jägerskiöld väittää jo Heinrichsin osoittaneen Thesleffin väitteen vääräksi. Hän

toteaa senaatin ja von der Goltzin tehneen sopimuksen armeijan organisaatiosta toukokuun 20. päivän tienoilla. Tätä yhteistyötä hän pitää välirikon ensimmäisenä syynä.⁶⁵

Lähdeaineistosta ei ole löytynyt ainoatakaan asiakirjaa, joka todistaisi sen, milloin Svinhufvud sai saksalaisten suunnitelman käsiinsä. Sen tiedämme, että Svinhufvud jo 4. 5. oli keskustellut von der Goltzin kanssa saksalaisten avun yleispiirteistä⁶⁶ ja että saksalaisten suunnittelutyö jo 16. 5. oli täydessä käynnissä, vaikkakin esimerkiksi yleisesikuntaupseerien hankkiminen päämajaan oli vielä tuolloin majuri Crantzin valmisteltavana.⁶⁷ Viimeistään suunnitelma oli senaatin tiedossa, kun Crantz lähti kohti Saksaa senaatin upseeripyyntö mukanaan 23. 5. Kontra-amiraali v. Uslar kertoi samaan aikaan saksalaisten kaavailujen Suomen puolustusvoimien järjestämisestä alkaneen vasta Mannerheimin eronpyynnön jälkeen.⁶⁸ Niin kauan kuin toisin ei ole osoitettu, lienee tyydyttävä Heinrichsin tulkintaan, joka ottaa huomioon Thesleffin väitteen.

Mannerheim lienee vaistonnut senaatin käytöksessä sen vaikeudet vaatimusten alla. Hän lienee vaistonnut sen ilmapiirin kylmenemisestä. Onhan Saksan lähettiläs kertonut, että Svinhufvud eräässä juhlassa — ilmeisesti 18. 5. — ainakin käytännössä — käänsi selkänsä Mannerheimille.⁶⁹

Kapinavankikysymyksestä, joka on esitetty erääksi suurimmista senaatin ja ylipäällikön välisistä erimielisyyden aiheista,⁷⁰ on todettava, että se tuskin — erimielisyydestä huolimatta — oli eron syy. Vankileirikatastrofia ei vielä osattu aavistaa.

On melko mahdotonta arvioida, uskoiko Mannerheim eronpyynnön kirjoittaessaan tosiaan joutuvansa eroamaan. Saksan lähettilään mielestä Mannerheim oli tuolloin varma siitä, ettei häntä voitaisi korvata.⁷¹ Mannerheim oli aikaisemminkin — sodan aikana — saanut erouhkauksella senaatin taipumaan. On siis mahdollista, että hänen tarkoituksensa nytkin oli vain pakottaa senaatti antamaan tukensa. Toisaalta Mannerheimin on täytynyt tajuta myös olosuhteissa sodan päätyttyä tapahtunut muutos.

Itse Mannerheim on kertonut, että hän jo huhtikuun lopulla

oli päättänyt erota, mutta hän on myös sanonut, että paikalleen-jääminen ei toukokuun lopulla tuntunut aivan mahdottomalta.⁷²

Yleisen mielipiteen reaktiot

Jo toukokuun 21. päivän aamuna tieto Mannerheimin eronpyynnöstä oli ehtinyt pääkaupungin "asioista tavallisesti hyvin perillä olevien" lehtimiesten tietoon.⁷³ Yleispiirteenä sanomalehtien kommentaiteista on todettava, että eronpyyntö ei tullut kovin suurena yllätyksenä. Jo parin viikon ajan oli kirjoitettu ahkerasti armeijan "kansallistamiskysymyksestä".

Ruotsinkielisten lehtien asennoituminen Mannerheimiin oli — kuten kielitaistelun kannalta asiaa tarkastellen saattaa odottaa-kin — pääosiltaan myönteinen. Pääkaupunkilaislehdistä ehti ensimmäisenä mielipiteensä lausumaan Dagens Press 21. 5. Sen pakinoitsijanimerkki "Lucius" arveli eronpyynnön syyksi juonnittelut, joita Mannerheimia vastaan oli kohdistettu. Hän valitti syvästi syrjäänvetäytymistä, mutta piti menettelyä vaikuttavana. Tähän yhtyi "täysin" Österbottningen 24. 5. Samanlaiseen vaikuttavuuteen viittasi — hieman toisessa mielessä — Wasa Postenin pakinoitsija "Friskytt". Hän piti kirjoituksessaan 25. 5. Mannerheimin päätöstä onnistuneena, koska eroamalla tästä tulisi Garibaldin kaltainen suurmies, mutta arkielämässä hänen maineensa ylipäällikkönä supistuisi pieneksi: Suomella oli riittävästi arki-ihmisiä, joten yksi voitiin vaihtaa suurmieheen. Wasa Postenin lievään piikikkyyteen selitykseksi on mainittava, että lehti oli pitkään hyökkäillyt sodanjohdon "Muurmannin-seikkailua" vastaan.

Hufvudstadsbladet (22. 5.), jonka mielestä eronpyynnön olivat aiheuttaneet muut seikat kuin "tehtävän loppuunsaaminen", arveli, ettei ollut ketään, joka voisi jatkaa Mannerheimin työtä, ja kehotti senaattia yrittämään Mannerheimin pysyttämistä paikallaan ja ylipäällikköä vaatimaan, ettei hänen toimintaansa sekaudduttaisi ja että hän saisi lujan tuen hallitukselta. Armeijakysymyksestä lehti kirjoitti sovittelevasti: virheitä oli tehty,

mutta tyytymättömyys ei kohdistunut Mannerheimiin.

Myös Wiborgs Nyheter toivoi (22. 5.), ettei eropäätös olisi peruuttamaton. Aktivistilehti Svenska Tidningen, julkaisi 21. 5. pääkirjoituksen, jossa vaadittiin lujasti armeijan kansallistamista ja jääkärien aseman parantamista, mutta jossa — kirjoitus lienee laadittu jo ennen eronpyyntöä — jääkärijohdon mielipiteitä noudattaen korostettiin, ettei Mannerheimia saisi uhrata.

Suomenkielisistä lehdistä itsenäisyysmiesten Uusi Päivä käsiteli asiaa vain uutisluontoisesti. Uusi Suometarkaan (22. 5.) ei esittänyt mitään vastaväitteitä eronpyyntöön, vaan lausui tunnustuksen sanoja ("Suomen kansa ei ole unohtava — — —"). Sen sijaan Helsingin Sanomat (22. 5.) lähti jo puolittain torjumaan eronpyyntöä: Mannerheimin ero olisi valitettavaa ja katkeraa, sanottaisiin, että mauri on tehnyt tehtävänsä. Lehti myönsi, että oli olemassa seikkoja, jotka tekivät eronpyynnön "tavallaan ymmärrettäväksi": Suuressa osassa yleisöä, varsinkin suomenkielistä, ja jopa armeijassakin oli ilmennyt arvostelua yksipuolisuudesta ja epäkansallisten aineiden suosimisesta. Helsingin Sanomienkaan mielestä tämä arvostelu, joka mahdollisesti oli eronpyynnön syynä, ei kohdistunut niinkään ylipäällikköä vastaan: tällaiset oireet voitaisiin korjata suorittamalla muutoksia armeijan johtoportaan. Samassa lehdessä julkaistiin K. Castrénin kirjoitus, jossa todettiin, ettei läheskään Mannerheimin vertaista voitaisi löytää.

Suomenkielisistä maaseutulehdistä Turun Sanomat 22. 5. Mannerheimia kehuvaan kirjoituksessaan näyttää pitäneen eroa mahdollisena, nimenomaan armeijan sisäisten syiden takia. Lehti tuntui arvelevan, että Mannerheim oli oikeissa siirtyä johonkin toiseen tehtävään. Se toivoi, että ero olisi vain lyhytaikainen ja että hänet ennen pitkää saataisiin "uudistuneen armeijamme ylimpään johtoon".⁷⁴ Raahe-lehden toimitus asettui 24. 5. täysin Mannerheimin puolelle moittien rettelöijiiä ja solvaajia. Kalevassa taas nimimerkki G. K. valitteli 27. 5. huhuja rettelöistä: Mannerheimin eroa ei saanut vaatia erehdysten takia. Mannerheimin nimen symboli-arvoa korostettiin pienin varauksin ("emme tosin katso kaikkia Etelä-Suomessa ylipäällikölle

esitettyjä ylistyksiä oikeutetuksi”).

Suomenkielisissä maaseutulehdissä oli ryhmä, joka tervehti Mannerheimin eronpyyntöä tyydytyksellä. Käkisalmen Sanomien ja Itä-Savon (25. 5.) Helsingin-kirjeenvaihtajat kirjoittivat 23. 5., että Mannerheimin erotessa päästäisiin ruotsalaisuudesta, joka oli ”rehennellyt armeijamme johdossa”. Karjalan Aamulehti kirjoitti 25. 5., että jollei suomalaiskansallisille näkökohdille saada kylliksi huomiota ilman ”henkilövaihtoa armeijan ylimmässä johdossa, pitää henkilövaihdoksen tapahtua”. Samantapaiselle linjalle asettuivat myös Aamulehti 22. 5. ja Keski-suomalainen 23. 5. julkaistessaan pääkirjoitukset armeijan kansallistuttamisesta. On tosin huomattava, että itse kirjoitukset lienee laadittu ”suomalaisten sanomalehtimiesten” kehotuksen takia jo ennen kuin tieto eronpyynnöstä oli tullut.

Hallitusmuotoasian veti esiin Vaasa-lehden Helsingin kirjeenvaihtaja H. I. W. (25. 5.). Hänen mielestään ei tullut yhtyä vaatimuksiin Mannerheimin paikalleenjäädämisestä, koska armeijan johdon puhdistamisella riistettäisiin tasavaltalaisilta heidän ”keppihevosenensa” ja yhdistettäisiin kansa hallitusmuotokysymyksessä.

Melkoisen laajaa katsantokantaa edusti myös Jyväskylässä 26. 5. armeijan ”kansallistamisen” merkeissä pidetty kokous — osallistujia oli melkein kaikista Keski-Suomen sotilaspiirin pitäjistä — joka ”näki mielihyvällä että kenraali Mannerheim ymmärtäen asemansa on pyytänyt eroa ylipäällikön toimesta”.⁷⁵

Senaatti ja eronpyyntö

Mannerheimin eronpyyntö saapui senaatin talousosaston kansliaan 21. 5. ja jo samana päivänä senaatissa neuvoteltiin asiasta — päätöksiä tekemättä.⁷⁶ Hallituksen seuraavassa kokouksessa — todennäköisesti 22. 5. — hyväksyttiin ilmeisesti seuraava toimintasuunnitelma:⁷⁷

Mmlle tarjotaan tehtäväksi: järjestää armeija saksalaisen järjestelmän mukaan käyttämällä siinä apunaan tarpeen mukaan saksalaisia upseereja harjoittajina ja neuvonantajina (instruk-

tööreinä) ja josta hänen tulee sopia Saksan sotilasjohdon kanssa. Armeijan mieluku sekä varustus ja asestaminen riippuvat tietysti maan tarpeesta ja taloudellisista voimista. Virkoihin-nimittämisoikeus valtionrahasäännön rajoissa samoin kuin oikeus ylentää ja palkita armeijan upseeristoa jätetään edelleen toistaiseksi Mlle. Tästä voisi keskustella eikä ylemmät, rykmentin-päälliköistä alkaen, olisi [ylipyhittynä: valtionhoit.] Senatin nimitettävät. Pyydetään: että Mm tekee ehdotuksen pääpiirteis-sään armeijan miesluvusta, varustamisesta ja asestamisesta sekä kustannusarvion.

Jos Mm kieltäytyy, pyydetään, että jää paikalleen (ettei saa eroa) ennenkuin on saatu uusi ylipäällikkö ja tämä on saanut esikuntansa järjestykseen ja päässyt asiain johtoon käsiksi.

Hallituksen aikomus oli pitää Mannerheim laatimansa ohjel-man mukaisesti ja se uskoi tämän hyväksyvän ohjelman ja jäävän paikoilleen.⁷⁸ Ohjelman loppu osoittaa kuitenkin, että myös eroon oli varauduttu.

Senaatilla oli nyt käsissään myös Mannerheimin 21. 5. päi-väämä lausunto saksalaisten joukkojen maahanjäämisestä. Man-nerheim piti Itämerendivisioonan maahanjäämistä suotavana ja ilmoitti jo tehneensä saksalaisten kanssa sopimuksen saksalaisten opettajien käyttämisestä Suomen armeijan koulutuksessa mah-dollisimman suuressa määrin sekä eräistä muista suunnitel-mista.⁷⁹

Svinhufvud kutsui nyt — 22. 5. — von der Goltzin luokseen asuntoonsa Fabianinkadulle ja luovutti tälle kirjelmän, jossa pyydettiin saksalaisten maahanjäämistä.⁸⁰ Kirjelmä oli laadittu jo kuun alkupuoliskolla, miltei sanasta sanaan sen mukaan, mitä lähettiläs Hjelt oli Berliinistä ilmoittanut Saksan sotilasjohdon kannaksi.⁸¹

On luultavaa, että von der Goltz juuri tässä yhteydessä ilmoitti saksalaisilla olevan valmiin suunnitelman Suomen armeijan organisoinnista ja pyynnöstä näytti sen. Svinhufvud piti suunnitelmaa hyvänä ja pyysi — ilmeisesti jo samassa tilaisuudessa — hänelle esitetyn listan mukaisesti Saksasta 25 upseeria yleis-esikuntaan, sotaministeriöön ja joukkoihin. Ehtona saksalaisten upseerien saamiselle oli kuitenkin, että näiden sijoittaminen

armeijaan tehtäisiin yhteisymmärryksessä Saksan sodanjohdon kanssa ja että palvelukseen otettaisiin vain Saksan ja sen liittolaisten upseereita. Ruotsalaisten olisi siis erottava — olihan upseeristo nyt varsin kirjavaa: koulutusta oli saatu Venäjän, Suomen, Saksan ja Ruotsin armeijoissa.⁸²

Saksalainen majuri Crantz, joka oli toiminut maaliskuusta lähtien yhdysupseerina Mannerheimin päämajassa, sai tehtäväkseen viedä von der Goltzin esikunnassa laaditun suunnitelman ja Svinhufvudin sen mukaisesti esittämän upseeripyynnön Saksaan.⁸³ Hannes Ignatius on kertonut, että Crantz eräänä iltana klo 12:n aikaan soitti hänelle ja pyysi tulemaan hotelli Kleinehiin. Crantz oli seuraavana aamuna lähdössä lyhyelle ”lomalle” Saksaan — voimme siis päätellä, että kyseessä oli ehkä juuri toukokuun 22. päivän ilta. Kleinehin ruokasalissa Crantz, Ignatius ja Saksan päämajan poliittisen jaoston edustaja, kaivosjohtaja Hans Steinwachs keskustelivat tilanteesta. Crantz, jonka sympatiat näyttävät olleen Mannerheimin puolella, pyysi Ignatiusta, että tämä koettaisi viivytellä Mannerheimin eroa kahdella viikolla. Siinä ajassa Crantz lupasi hankkia Saksasta ilmoituksen, että Mannerheimin paikalleenjäminen oli toivottavaa. Myös Steinwachs oli Ignatiuksen kertoman mukaan olevinaan yhtä mieltä Crantzin kanssa.⁸⁴ Tämän neuvottelun välityksellä lienee tieto senaatin saksalaisille esittämästä upseeripyynnöstä kantautunut Mannerheimin korviin.

Senaatin ja Mannerheimin neuvottelu

Svinhufvud kutsui nyt Mannerheimin neuvotteluun 23. päivänä toukokuuta. Neuvottelun pohjana lienee ollut eräs Mannerheimin papereiden joukossa säilynyt armeijakysymystä käsittelevä muistio. Se noudattelee senaattorien tekemäksi edellä arvioitua toimintasuunnitelmaa ja von der Goltzin esittämät ajatukset on siinä otettu huomioon. Todennäköisesti Mannerheimilla oli jo saapuessaan neuvotteluun käsissään tämä muistio:

- Perustetaan n. 30 000 miehen armeija, jonka muodostavat nuorimmat asevelvollisikäluokat ynnä vapaaehtoiset (vanhemmat ikäluokat kotiutetaan).
- Armeija organisoidaan saksalaisen mallin mukaan avustajina tarpeellinen määrä saksalaisia upseereita (heidän lukumääränsä ja arvonsa määrätään yhteisymmärryksessä Oberste Heeresleitungin kanssa, koska olemme riippuvaisia saksalaisien antamasta avusta).
- Kansallisuudeltaan muut kuin suomalaiset ja saksalaiset upseerit kotiutetaan.
- Oikeus upseerien nimittämiseen ja palkitsemiseen jätetään organisoinnin ajaksi, ts. siksi kunnes hallitsija valitaan tai levollisemmat olot ovat koittaneet, ylipäällikölle (vaihtoehtoisesti korkeimmalle vallalle).
- Perustetaan sotaministeriö ja määrätään sen tehtävät suhteessa ylipäällikköön. Sotaministeri rinnastetaan ylipäällikköön ja hänet nimittää korkeimman vallan haltija.
- Operaatioiden jatkaminen vain yhteisymmärryksessä saksalaisten kanssa; ehdotus Venäjän monarkistien auttamiseksi heidän suunnitelmissaan riippuu siitä, yhtyykö Ob. Heeresleitung siihen.⁸⁵

Senaatin ja Mannerheimin neuvottelu⁸⁶ kesti kolme tuntia. Senaatin tarkoituksena lienee ollut ottaa esille seuraavat, eräässä muistiinpanossa mainitut asiat:

- ”1. Meriväki asiat (puolustus)
2. Sotaväen järjestäminen = asevelv. kuinka paljon
3. Itäkarjalan kysymys”.

Näiden lisäksi neuvottelussa käsiteltiin myös vangittujen punakaartilaisten kohtelua. Senaatti halusi tietää, kuka huolehti vangeista: näillä oli huonot olot ja olisi nimitettävä vankientarkastaja, joka huolehtisi heidän oloistaan ja hankkisi heille oikeutta tarvittaessa. Senaatti huomautti myös vangittujen teiloittamisesta. Se oli lopetettava. Tällä ei suinkaan tarkoitettu niitä, jotka joutuivat etsinnöissä vangituiksi aseistettuina tai tekivät vastarintaa. Nämä voitiin kyllä arkebuseerata ilman tuomiota. Neuvottelumuistiinpanosta ei käy ilmi se, kumpi otti vankeja koskevat asiat esille. Mannerheimin tiedetään nähin

aikoihin olleen huolestuneen vankikysymyksestä, mutta senaatin aktiivisuutta todistaa se, että senaatti samana päivänä — siis 23. 5. — lähetti ylipäällikölle kaksi kirjettä, joista toisessa kehoitettiin kieltämään vangittujen kapinallisten ampuminen ja toisessa ilmoitettiin senaatin nimittäneen tohtori Björkstenin vankileirien ylläkäriksi.⁸⁷

Meripuolustusasia oli ajankohtainen sen vuoksi, että ylipäällikkö juuri tähän aikaan antoi lausuntonsa saksalaisten senaatille esittämästä ehdotuksesta Suomen merirajojen puolustuksesta. Hänen myönteinen kannanottonsa on allekirjoitettu 22. 5.⁸⁸ ja asia otettiin senaatin käsittelyyn 24. 5. Tämä asia ei aiheuttanut enää ongelmia. Sen sijaan herätti keskustelua se, että kapteeniluutnantti Roos oli tilannut merenkulkuhallitukselta koneenkäyttäjiä ja lämmittäjiä laivoihin eikä tiedetty, minkä suunnitelman ja rahavarojen perusteella tämä tapahtui.

Varsinaisen pääasian — senaatin muistion ja Mannerheimin eronpyynnön — tullessa puheeksi Mannerheim senaatin suureksi yllätykseksi esitti ehtoja jäämiselleen, Mannerheimin käsialalla seuraavasti:

”Oikeus ylentää ja palkita

Oikeus ottaa palvelukseen ulkomaisia ja suomalaisia upseereita

Mitään neuvotteluja ei saa käydä selkäni takana alaisten kanssa eikä

sotilasasioissa ulkomaalaisten kanssa.

Rantakari [sic!]

Sotaministeriä ei saa nimittää muutoin kuin minun hyväksymilläni perusteilla.

Juonittelu on tukahdutettava.”⁸⁹

Mannerheim halusi siis pitää ylipäällikön aseman toistaiseksi varsin itsenäisenä, ”ehdottoman ylipäällikkyyden”. Ylentämisen ja palkitsemisen hän oli kyllä valmis luovuttamaan kuninkaalle, kun sellainen tulisi: se kuului monarkin valtuuksiin. Mannerheim halusi kaikissa sotilaallisissa asioissa jäädä riippumattomaksi senaatista ja sotaministeristä. Sotaministeriksi oli otettava sellainen henkilö, joka kykenisi yhteistoimintaan ylipäällikön

kanssa. Ministeriöstä ei nykyoloissa saanut tulla liian moni-
mutkaista ja ministerin tuli olla vain hallintoviranomainen,
siihen virkaan riittäisi siviilihenkilökin.

Armeijan organisoinnissa Mannerheim oli kyllä valmis käyttä-
mään Saksan armeijan mallia⁹⁰ ja apuna saksalaisia upseereita.
Hän halusi kuitenkin itse määrätä, mihin aseisiin hän näitä
sijoittaisi, ja hän kertoi jo majuri Crantzille ilmoittaneensa ne
toimet, joihin saksalaisia tarvittaisiin. Mutta Mannerheim halusi
pitää armeijassa myös ruotsinmaalaisia upseereita, jotka olivat
osallistuneet vapaussotaan. Enimmät näistä hän oli taipuvainen
päästämään pois 1. 8., jolloin näiden kontrahti päättyisi, mutta
12—14 hän tahtoi pitää palveluksessa vähintään vuoden. Näiden
joukossa olivat everstit Törngren ja Grafström, joista jälkim-
mäistä Mannerheim ajatteli yleisesikunnan päälliköksi. Saksalais-
ta hän ei yleisesikunnan päälliköksi halunnut, mutta oli kyllä
valmis ottamaan näitä yleisesikuntaan muuten.

Ylipäällikön ehdoissa näkyy voimakkaasti hänen kärsimättö-
myytensä juonitteluihin nähden: Miksi senaatti ei tukahduttanut
sitä? Mannerheim halusi, että armeijan piiristä tulevat politi-
koivat lähetystöt oli torjuttava. Joukoille saisi antaa määräyksiä
vain ylipäällikön välityksellä. Tämän vaatimuksen tausta on
epäselvä.

Mielenkiintoinen ongelma on Rantakari-nimen esiintyminen
keskellä Mannerheimin ehdoistaan tekemää muistiinpanoa. Eräs
mahdollinen syy on se, että K. N. Rantakari olisi ollut kansallis-
tamisvaatimusten esittäjiä ja siis "juonittelijoita". Toinen mah-
dollisuus on se, että Viipurin kaupungin komendantiksi touko-
kuussa nimitetty Rantakari olisi ehkä ollut Mannerheimin mie-
lestä sopiva siviilimies sotaministerin paikalle. Syy saattoi olla
myös se, että vankien ampumisista eniten huomiota herättäneet
olivat sattuneet Viipurissa.

Ylipäällikön ehdoista ainoastaan oikeus ottaa palvelukseen
ulkomaisia ja suomalaisia upseereita oli ristiriidassa von der
Goltzin näkökohtien kanssa. Tämän kysymyksen nostikin suu-
rimmaksi ongelmaksi Mannerheimin viittaus saksalaisten kanssa
hänen selkensä takana käytyihin neuvotteluihin. Mannerheim

yritti saada senaattorit myöntämään nämä neuvottelut. Hänen kuvauksensa mukaan hänen neuvottelukumppaninsa väentelevivät kuin ”madot koukussa”. Senaattori Alexander Frey — joka hoiti sotilasasioita sotilasasiain senaattorin nimittämiseen asti — ilmoittikin sitten, että senaatti oli jo sitonut kätensä (siis pyytäessään Saksasta upseereita saksalaisten laatiman listan mukaisesti). Nyt Mannerheimille kerrottiin saksalaisten armeija-suunnitelmasta, ainakin se, että oli määrä perustaa kolme divisioonaa ja yksi ”vuoristojääkärikomennuskunta”, joiden komentajiksi tulisi suomalaisia ja joiden esikuntiin tulisi kuhunkin yksi saksalainen yleisesikuntaupseeri.

Näyttää siltä, että armeijan organisaatiokysymys ei aiheuttanut pitempiä puheita. Mannerheim lienee pitänyt organisaation yksityiskohtia toisarvoisina senaatin kanssa keskusteltaessa, mutta hän ei halunnut luopua oikeudesta sijoittaa upseerit haluamilleen paikoille. Hän pelkäsi saksalaisten — voidessaan määrätä miehensä haluamilleen paikoille — voivan kontrolloida Suomen armeijaa ja sen kautta maan ulkopolitiikkaa. Ylipäällikkö olisi täysin riippuvainen saksalaisesta yleisesikunnan päälliköstä. Keskustelun tässä vaiheessa Mannerheim näyttää kiivastuneen. Keskustelumuiistiinpanoon on — ilmeisesti Svinhufvudin kädellä — merkitty: ”Mm ei halua että heittäydymme saksalaisten käsi-
varsille. Ei halua sätkynukeksi saksalaisten käsiin.”

Nyt siirryttiin keskustelemaan ulkopolitiikasta ja Pietarin retkestä. Mannerheim varotti suunnittelemasta suoraa hyökkäystä Itä-Karjalaan — päämajassa olivat juuri valmistumassa Itä-Karjalan retken varalta huhtikuussa käynnistetyt suunnitelmat⁹¹ — ja korosti Pietarin monarkistien auttamisen etuja. Senaattorit varottivat luottamasta liikoja venäläisten Itä-Karjala-lupauksiin. Heti olojen järjestytyttyä monarkistit yrittäisivät saada Suomen takaisin. Eivät he ainakaan suurentaisi Suomea antamalla sille Itä-Karjalan.

Mannerheim katsoi vastaväitteet aiheettomiksi: nythän oltiin tekemisissä venäläisten aristokraattien eikä bolševikkien kanssa. Pelättyä Englannin sodanjulistusta ei hänen mielestään ollut odotettavissa, koska Englanti ei suinkaan yrittäisi aiheuttaa vai-

keuksia Venäjän nuorelle monarkialle, kun se pystytettäisiin.

Neuvottelu päättyi ilman ratkaisua ja molempien osapuolten pettymykseen. Nyt siis — 23. 5. eikä suinkaan 30. 5. — törmätään neuvotteluun, jossa Mannerheim ja senaatti keskustelivat erään muistion pohjalta ja jossa keskusteltiin juuri Mannerheimin muistelmissa esitetyistä aiheista. Mutta ratkaisuyritykset eivät suinkaan päättyneet 23. 5. eikä neuvottelun ratkaisu ollut yhtä lopullinen, kuin Mannerheim kuvaa. Esim. Frey piti 23. 5. Mannerheimin jäämistä mahdollisena.⁹²

Painostus ja sovittelu

Erimielisyyteen päättyneen neuvottelun jälkeen sekä päämajassa että senaatissa ryhdyttiin pohtimaan keinoja umpikujan avaamiseksi. Senaatti oli todennut erimielisyydet odotettua suuremmiksi.⁹³ Mannerheimin osalta taas eronpyyntö oli jäänyt voimaan. Samana päivänä luonaan käyneelle ei-sosialistisen työväen lähetystölle hän sanoi: ”Jos erinäisiä edellytyksiä ei anneta siitä, että Suomen armeijan suuresti edesvastuullinen tehtävä voi tulla suoritetuksi niinkuin hän sen tehtävän vastuun käsittää ei hänen paikallaan pysymisensä saata olla mahdollinen.”⁹⁴ Mannerheim arveli saaneensa todistuksen siitä, ettei hänen haluttu jatkavan. Hän totesi toisaalla: ”Jos he epäröivät ja viivyttelivät, he eivät toivo minun jäävän.” Svinhufvud oli Mannerheimin mielestä henkilö, joka sanoi yhtenä päivänä yhtä ja toisena aivan päinvastaista. ”Aivan kuin Nikolai II”, hän puuskahti.⁹⁵ Svinhufvudin ja Freyn jatkuvat neuvottelut von der Goltzin kanssa saivat Mannerheimin — tämän oman kertomuksen mukaan — ”hehkumaan suuttumuksesta”.⁹⁶

Päämajan upseeristo yritti painostaa senaattia eronpyynnöin. Useat korkeimmat upseerit osoittivat näin lojaalisuutta Mannerheimille.⁹⁷ Tämä keino ei liene kuitenkaan tehonnut kovin voimakkaasti senaattiin ja armeijan ”kansallistamista” vaativiin poliittisiin piireihin, kun kerran päämajan ”puhdistaminen” oli näiden päämäärä.

Ylipäällikkö jatkoi toimensa hoitamista omaa linjaansa noudattaen. Tästä on osoituksensa se, että armeijan järjestelyä hoitanut kenraaliohjaajan virasto sai sekamiehityksen: 24. 5. nimitettiin vt. kenraaliohjaajaksi Venäjällä palvellut kenraali Wetzer ja hänen virastoonsa saksalainen jääkärimajuri Stahel ja suomalainen jääkärimajuri Heinrichs; 25. 5. kenraaliohjaamon esikuntapäälliköksi määrättiin ruotsalainen everstiluutnantti Douglas.⁹⁸

Senaatti ryhtyi jo illalla 24. 5. valmistautumaan siihen, että ristiriitaa ei voitaisi ratkaista. Svinhufvud kutsui kenraalimajuri Wilkmanin Viipurista Helsinkiin.⁹⁹ Tätä oli heti Mannerheimin eronpyynnön tultua julkisuuteen ehdotettu julkisuudessa ylipäälliköksi.¹⁰⁰ Hänellä katsottiin olevan jääkäriupseeriston luottamus. Wilkman oli saksalaistenkin mielestä sopiva. Von der Goltzin mukaan

”ylipäällikön paikalle saattoi tulla kysymykseen vain kansallinen suomalainen mies reaktiona Mannerheimin venäläisruotsalaiselle suuntaukselle. Ainoa kokenut, vanhahko, tämänlaatuinen upseeri oli kenraali Wilkman, Itäarmeijan päällikkö ja Viipurin valloittaja, koruton persoonallisuus, lahjoiltaan keskitasoinen, saksalaissympatiat, mutta vähäinen saksan kielen taito.”¹⁰¹

Wilkman lienee saapunut Helsinkiin illalla 25. 5. ja ollut senaatin käytettävissä 26.—28. 5. Aamulla 30. 5. hän oli taas virka-paikallaan Viipurissa.¹⁰²

Werner Söderhjelm, joka ilmeisesti 23. 5. keskusteli Mannerheimin kanssa,¹⁰³ sai sen käsityksen, että Mannerheim uskoi Svinhufvudin aikovan saada ylipäälliköksi jonkun saksalaisen. Mannerheim arveli tämän jo neuvotelleenkin asiasta. Söderhjelm in kysyessä Mannerheimin välejä saksalaisiin tämä vastasi hymyillen: ”Etkö tiedä, että Hindenburg eroaa, jos jään paikalleni.” Söderhjelm in siirtäessä puheen von der Goltziin Mannerheim totesi: ”Olemme parhaat ystävät, olen vakuuttunut siitä, ettei hän lainkaan ajattele eroani mahdolliseksi, mutta jos S-d ehdottaa saksalaisen kenraalin ottamista, ei hän [von der Goltz] totisesti voi sanoa ei!” Mannerheim ei siis epäillyt von der

Goltzin juonittelevan hänen syrjäyttämisekseen. Saksan yleisesikunnan poliittisen jaoston edustajan Steinwachs'n näkemys oli 27. 5. — mainitessaan asiasta olleen puhetta vielä 26. 5. — että "kriisi olisi jo aikaa sitten selvitetty, jos olisi ollut poliittisesti mahdollista nimittää saksalainen kenraali myös ylipäälliköksi". Voimme siis todeta, että saksalaisen kenraalin nimittämisestä oli tosiaan puhetta, mutta että asiaa ilmeisesti sekä Saksan sotilasjohdon että Suomen senaatin kannalta pidettiin poliittisesti epäviisaana.

Ylipäällikkökysymyksen ratkaisua viivyttivät käynnissä olevat hallitusneuvottelut sekä vaatimansa ajan että sotaministerin valinnan takia. Oli otettava huomioon sekä poliittisten piirien vaatimukset että tarve saada sotaministeriksi henkilö, joka kykenisi hedelmälliseen yhteistyöhön ylipäällikön kanssa. Julkisuuksessa jo 21. 5. esitetyissä "molempien suomalaisten puolueiden ja maalaisliittoa lähellä olevien piirien" listassa ja "suomenkielisten ja ruotsinkielisten aktivistien" listassa — joiden pääministeriehdokkaana oli Ernst Nevanlinna — oli sotaministeriehdokkaana Sivén.¹⁰¹ Tämä ei ollut yllätys. Maalaisliiton eduskuntaryhmä oli 20. 5. kuunnellut Sivénin poliittista tilannekatsausta ja tuki ilmeisesti hänen kantaansa armeijakysymyksessä.¹⁰⁵ Santeri Alkio, puolueen johtaja, oli jo 16. 5. pitänyt ulkoministeri- ja sotaministerikysymystä ratkaistuna.¹⁰⁶ Senaatille Sivénin ehdokkuus tuntui antavan takeita maalaisliiton saamisesta monarkian kannalle. Ruotsin lähettiläällä, joka 22. 5. illalla keskusteli Svinhufvudin kanssa, oli se käsitys, että Svinhufvud myöntäisi Mannerheimille eron, jos hän vain siten saisi "tiettyjen puolueyhmién" tuen monarkialle.¹⁰⁷

Pääkaupungin ruotsinkieliset lehdet — itsenäisyysmiesten Svenska Tidningeniä lukuunottamatta — vastustivat Sivénin ehdokkuutta. Dagens Pressin nimimerkki Lucius kirjoitti 22. 5. ylimielisesti esitetyn hallituslistan lääkäriehdokkaista ja Hufvudstadsbladet katsoi 23. 5., että itsenäisyysmiesten listassa mm. puolustusta oli käsitelty liian keveästi.

Mannerheimin Sivénii kohtaan tuntema epäluulo oli tiedossa. Jos Mannerheim haluttiin pitää, Sivén ei tullut kysymykseen

sotaministeriksi. Kun hallitusratkaisu näytti tämän vuoksi vaikeutuvan, Eino Suolahti yritti lieventää aktivistiystävänsä vaatimuksia. Sivén suostuikin neuvottelemaan tilanteesta 23. 5. J. K. Paasikiven kanssa, jota Svinhufvud oli nyt pyytänyt täydentämään senaattia. Pitkän keskustelun jälkeen Sivén ilmoitti luopuvansa sotaministerin paikasta ja olevansa määrätyn ehdoin halukas ulkoasiainvaltiosihteeriksi.¹⁰⁹ Sivénin kertomusta vahvistaa saksalaisraportti: "Sivén tyytyy johtajanpaikkaan eräässä ministeriössä."¹¹⁰

Sotaministeriehdokkaaksi Sivén ehdotti Paasikivelle Thesleffiä. Hän puhui maalaisliittolaisille tämän ehdokkuuden puolesta ja lupasi tälle maalaisliiton tuen, jos tämä veisi sotalaitosreformin lävitse "oppositiomiesten" toivomalla tavalla.¹¹¹

Thesleffinkin ehdokkuus oli kuitenkin vaikea Mannerheimin takia. Mannerheimin Thesleffiä kohtaan tunteman tyytymättömyyden perussyiksi on mainittu se, että tämä — jouduttuaan maailmansodassa saksalaisten sotavangiksi — oli ryhtynyt Saksan — siis vihollisen — armeijaan kuuluneen suomalaisen jääkäripataljoonan komentajaksi. Thesleffin sanottiin yrittäneen maaliskuun alussa Mannerheimin sijaan ylipäälliköksi. Kumpikin he olivat pyrkinet vaikuttamaan — päinvastaisiin suuntiin — senaatin kantaan sen tehdessä ratkaisua suhtautumisesta saksalaisten maahantuloon. Thesleffin kanta oli voittanut. Mannerheim oli joutunut tinkimään kannastaan myös nk. jääkärikonfliktissa samaan aikaan, helmi—maaliskuun vaihteessa, ja taas Thesleff oli ollut vastapuolella. Päästäkseen Thesleffistä Mannerheim oli lähettänyt hänet Itämerendivisioonan yhdysupseeriksi. Tässä tehtävässään Thesleff oli huhtikuussa katkaissut raportoinnin Itämerendivisioonan toimista useiksi päiviksi, juuri silloin kun tiedot Viipurin-operaation perusratkaisujen takia olisivat olleet Mannerheimille tärkeitä.¹¹² Nämä erimielisyyden aiheet senaatti hyvin tunsu ja pyrki siis ottamaan päämajasta selvää ylipäällikön mielipiteestä.

Mannerheimin suhtautuminen senaattiin lienee vielä aamulla ja päivällä 25. 5. ollut varsin ärhäkäs. Hän oli edellisenä iltana tai viimeistään aamulla saanut kuulla Svinhufvudin kutsuneen

Wilkmanin Helsinkiin¹¹³ ja saattoi arvata jotain taas tehtävän hänen selkensä takana. Ärhäkyys näkyy kahdesta hänen tuona päivänä senaatille kirjoittamastaan kirjeestä. Toisessa hän ilmoitti, että vangittujen kapinallisten ampumiskielto, jota senaatti oli pyytänyt, oli lähetetty jo 11. 5., kaksi viikkoa aikaisemmin. Toisessa kirjeessä hän moitti senaattia siitä, että hänen ja eräiden muiden upseerien eronpyynnöt olivat päässeet lehdistön julkaistaviksi, vaikka asioiden käsittely oli vielä kesken.¹¹⁴

Vielä valtiopäivädelegaation kokoontuessa iltapuolella 25. 5. Paasikivi ei halunnut mainita sotaministeriehdokkaan nimeä neuvottelujen keskeneräisyyden takia,¹¹⁵ mutta illan kuluessa Mannerheimin lähimmät miehet lienevät saaneet tältä taipuvaisempia lausuntoja, sillä illalla kello 8:n aikaan Paasikivi jo saattoi ilmoittaa Thesleffin ehdokkuudesta. Mannerheimin kerrottiin suostuvan Thesleffin nimittämiseen ja tämän ylentämiseen kenraalimajuriksi. Tämä oli ainakin päämajan edustajien tulkinta asiasta. Vaikka Mannerheimin samaan aikaan ilmoitettiin pitävän yhä kiinni siitä, että hänen oli saatava pitää ruotsinmaalaisia upseereita palveluksessa ja sijoittaa vapaasti saksalaiset,¹¹⁶ tilanne alkoi tuntua valoisammalta. Sunnuntain (26. 5.) sanomalehdissä kerrottiin, että Mannerheimin jäämisestä oli hyviä toiveita.¹¹⁷

Päivällä 26. 5. senaatti neuvotteli taas — ilmeisesti ensimmäistä kertaa perusteellisesti 23. 5. jälkeen — hallitus- ja ylipäällikkökysymyksestä.¹¹⁸ Osa senaattoreista — saksalaisten saamien tietojen mukaan peräti puolet — oli sitä mieltä, että olisi tehokkainta ottaa ylipäälliköksi saksalainen kenraali.¹¹⁹ Tämä ryhmä koostui ehkä lähinnä saksalaismielisistä Helsingin-senaattoreista — siis niistä, jotka eivät olleet toimineet Vaasassa.¹²⁰

Joko tässä senaatin neuvottelussa tai sen jälkeen päämajan edustajien kanssa käydyissä neuvotteluissa Svinhufvud kokosi itselleen muistion¹²¹ von der Goltzille esitettävistä kysymyksistä:

”Kysymys ruotsalaisten, joista tulee Suomen kansalaisia ottamisesta armeijaan

Kysymys Itäkarjalasta

Kysymys sopia saksalaisten kanssa toteutetaanko ”systeemi” kuten saksalaiset haluavat sen laatia vai voiko Mm tilata tai pyytää tietyn määrän.”

Muistiosta näkyvää ohjelmaa on pidettävä kompromissiehdotuksena ja sen ajatukset lienevät peräisin päämajasta. Ignatiuksen mukaan Mannerheimin lähimmät avustajat tekivät kaikkensa tehdäkseen mahdolliseksi hänen jäämisensä. ”He saivat hänet myöntymään niinkin pitkälle, että hänen paikalleen jäämisensä lopulta riippui vain erästä henkilökysymyksestä.”¹²² Ignatiuksen tarkoittama henkilökysymys oli tietenkin sotaministerin nimittäminen, mikä sitten seuraavana päivänä osoittautui vaikeaksi ongelmaksi. Ignatius näyttää uskoneen, että kompromissiehdotus olisi tyydyttänyt saksalaisia. Ruotsalaisten upseerien kohtalolle tuntui löytyneen kekseliäs kiertoratkaisu: Suomen kansalaisuuden saatuaan he eivät enää olisi olleet ruotsalaisia. Saksalaisten upseerien sijoittamisongelmassa saksalaiset tuntuivat nyt osoittavan mukautuvaisuutta. Tästä saatiin todistus illalla 26. 5.: päämajan taholta kysyttiin von der Goltzilta, suostuisiko tämä siihen, että yleisesikunnan päälliköksi nimitettäisiin suomalainen eikä saksalainen, mutta että päämajamestariksi sen sijaan otettaisiin saksalainen; tätä vastaan von der Goltzilla ei ollut mitään huomauttamista ja Saksaan lähetettiinkin jo tieto päämajamestarin tarpeesta.¹²³

Illalla 26. 5. eläteltiin siis toivoa, että Mannerheim jäisi ylipäälliköksi, Thesleffistä tulisi sotaministeri ja saksalaisten kanssa päästäisiin kompromissiin armeijan upseeristosta.

Senaattori Frey kysyi sunnuntaina 26. 5. everstiluutnantti Thesleffiltä virallisesti, suostuisiko tämä sotaministeriksi.¹²⁴ Thesleff päätti käydä Kleinehissa kuulostelemassa päämajan mielipidettä. Hän kysyi ensin Ignatiukselta, olisiko hänen otettava tarjous vastaan. Mutta Ignatius kehotti kysymään asiaa Mannerheimilta.

Mannerheimin vastauksesta Thesleffille on säilynyt erilaisia kertomuksia, mutta niiden ajatussisältö on jokseenkin yhtäläinen. Ignatiuksen kuvauksen mukaan Mannerheim aluksi vältti

mielipiteen ilmaisemista: "Minä olen aikonut erota, niin että minulle on yhdentekevää, nimitetäänkö everstiluutnantti vai ei." Mutta sitten — ilmeisesti kiivastuen — hän jatkoi, että jos hänen olisi pakko vastata, hänen täytyi sanoa, ettei hallitus voinut antaa hänelle pahempaa korvapuustia kuin nimittämällä Thesleffin. Tämän on myös Mannerheim kertonut haastattelussa.¹²⁵ Åkermanin mukaan Mannerheim vastasi: "Kaiken sen jälkeen mitä on tapahtunut, ei mikään yhteistoiminta voi tulla kysymykseen."¹²⁶ Gösta Törngren on muistikirjaansa merkinnyt Mannerheimin muistuttaneen Thesleffille tämän menneisyyden heikosta kohdasta: "Minä en ole koskaan antautunut saksalaisille." Lauseen Törngren oli kuullut joltain saksalaiselta upseerilta,¹²⁷ ja tämä taas oli voinut kuulla sen vain Thesleffiltä. — Tämän jälkeen ei Thesleffillä liene ollut halua puolustaa Mannerheimin jäämistä ylipäälliköksi.

Päämajasta käsin yritettiin vielä vaikuttaa sotaministerin valintaan. Mannerheim ilmoitti — aamulla 27. 5. — senaatille, ettei Thesleffiä hänen mielestään tulisi nimittää sotaministeriksi. Hän moitti miestä liian saksalaissuuntaiseksi ja suositteli, että tämä lähetettäisiin lähettilääksi Berliiniin. Sen sijaan voitaisiin everstiluutnantti — entinen senaattori — Harald Åkerman nimittää ministeriksi. Mannerheim yleni Åkermanin samaan aikaan everstiksi. Åkerman oli jo Vaasassa ollut päämajan yhdysupseerina senaatissa, mutta "painavista hänen henkilönsä liittyvistä syistä" — näin lienee Frey sanonut saksalaisille — hänen nimittämistään ei edes voinut ottaa keskusteltavaksi senaatissa.¹²⁸ Ignatiuskin kävi Paasikiven luona saadakseen Thesleffin torjutuksi.¹²⁹

Kun Mannerheim taas "jäädytti" Thesleffin — ei suostunut tämän nimittämiseen ministeriksi eikä ylentämään tätä kenraalimajuriksi — saksalaiset — ainakin Steinwachs — katsoivat hänen haluavan tölväistä suomalaisia Saksan-ystäviä, jopa Itämeren-divisioonaa: "tämän jälkeen meidän on mahdotonta esiintyä Mannerheimin hyväksi".¹³⁰

Ratkaisun hetket

Toukokuun 27. päivän aamulla valtionhoitaja kutsui von der Goltzin asuntoonsa luottamukselliseen neuvotteluun. Hän pyysi vastausta Mannerheimin vähimmäisvaatimuksiin. von der Goltz ilmoitti, ettei hän voisi suostua saksalaisten upseerien alistamiseen entisten ruotsalaisten upseerien alaisuuteen, ettei alkuperäisessä suunnitelmassa ollutta saksalaisupseerien määrää saisi pienentää ja ettei Suomen armeijaan komennettavien saksalaisten upseerien vapaa käyttö ja sijoittaminen tulisi kysymykseen. von der Goltzin perustelut olivat, että Suomen armeijassa tulisi olla vain Saksan ja sen liittolaisten upseereita, koska muuten liittoutuneiden valtioiden vakoilu helpottuisi, että yleisesikunnan ja sotaministeriön tärkeimmistä osastoista huolehtimaan tarvittaisiin 12—15 upseeria, kuten oli suunniteltukin, ja että saksalaisia upseereita sai käyttää vain niissä paikoissa, joihin heidät oli lähetetty, ”koska jokainen ei sovellu joka tehtävään”. Saksalaisten avun edellytyksenä oli, että sitä käytettäisiin ”tehokkaasti”, siis niin kuin saksalaiset katsoivat oikeaksi. von der Goltz sanoi, että hänen täytyi jopa Mannerheimin toiveen vastaisesti pitää kiinni saksalaisten upseerien lähettämishdoista, vaikka hän sotilaalliselta kannalta pitikin valitettavana, jos Mannerheim luopuisi ylipäällikkyydestä.

Tämän lisäksi von der Goltz huomautti, että hän pitäisi epätoivottavana, jos Mannerheim erottaisi saksalaisia tai saksalaismielisiä jääkäriupseereita. Erityisesti hän lienee ollut huolestunut eversti Ausfeldin kohtalosta.¹³¹ Saksalaisten raporteissaan korostama huolestuminen saksalaismiesten — Thesleffin ja jääkärien tai Ausfeldin — osakseen saamasta kohtelusta johtui halusta osoittaa ylemmilleen, että oma jyrkkyys johtui saksalaisuuden suojelemisesta eikä esimerkiksi politikoimisen halusta.

von der Goltzin Svinhufvudille antama vastaus oli siis täysin negatiivinen. Saksalaisten vastaus osoitti, että — Thesleffin sanoin — ”olisi melko vaikeaa ajatella yhteistyötä saksalaisten ja Mannerheimin kesken”.¹³²

Samana päivänä — kuultuaan ilmeisesti von der Goltzin vas-

tauksesta — Mannerheim allekirjoitti lopullisen eronpyyntönsä. Svinhufvudille osoittamassaan kirjeessä hän selitti, että hänen eronpyyntönsä ei suinkaan johtunut — kuten huhut tahtoivat väittää — siitä, ettei hän muka haluaisi toteuttaa armeijan organisaatiota pelkästään saksalaisten upseerien ja ohjaajien avulla¹³³ ja tiukasti saksalaisten metodien ja systeemien mukaisesti tai että hän muka olisi toista mieltä kuin hallitus nykyisin vallitsevasta poliittisesta suuntauksesta:

Eronpyyntöni johtuu vain siitä, että minulla on ollut niissä neuvotteluissa, jotka minulla on ollut kunnia käydä Teidän ja Senaatin jäsenten kanssa, tilaisuus vakuuttautua siitä, ettei hallitus halua luoda korkeimmalle sotilasjohdolle sellaisia mahdollisuuksia, joiden avulla katsoisin voivani kantaa vastuun edessä olevien suurten kysymysten ratkaisussa.¹³⁴

Hän ilmoitti siis epäsuorasti syyksi sen, ettei hän halunnut saksalaisten pääsevän valvomaan armeijaa ja kontrolloimaan sen avulla maan ulkopoliittikkaa.

Senaatti kokoontui päivällä tekemään ratkaisua. Se oli helppo. Saksalaiset olivat ilmoittaneet, etteivät he voisi hyväksyä Mannerheimin ehtoja, ja Mannerheim oli ilmoittanut uudelleen, ettei hän pitänyt senaatin hänelle takaamia edellytyksiä riittävinä. Saksalaisten avusta ei voitu luopua, joten Mannerheimin eroon olisi suostuttava. Senaatti olisi kyllä ollut valmis luopumaan Thesleffistä, jos Mannerheim olisi peruuttanut eronpyyntönsä. Tällöin ministeriksi olisi voitu ottaa Wilkman.¹³⁵ Senaatti päätti nyt lopullisesti asettaa Thesleffin sotaministeriksi ja pyytää saksalaisia mahdollisimman pikaisesti asettamaan Suomen armeijan käyttöön von der Goltzin suunnitelmassa edellytetyt upseerit. Nyt oli vain järjestettävä Mannerheimin ero niin, että se aiheuttaisi mahdollisimman vähän "paha verta". Poliittisiin puolueisiin oli otettava yhteyttä ja Mannerheimille annettava sopiva tunnustus hänen suorittamastaan työstä. Senaatissa harkittiin esityksen tekemistä eduskunnalle, että tämä myöntäisi Mannerheimille kansalaislahjan.¹³⁶

Senaatti kutsui koolle porvarillisten puolueiden valtuuskunnan samaksi illaksi klo 7:ksi kuullakseen, miten Mannerheimin ero

vaikuttaisi eduskuntaryhmien suhtautumiseen J. K. Paasikiven johdolla pian toimintansa aloittavaan senaattiin. Luottamuksellisella selonteolla haluttiin estää Mannerheimin kannattajien julkinen vastalause.¹³⁷

Valtuuskunnan kokouksessa Paasikivi ja Frey selostivat Mannerheimin kanssa erokysymyksestä käytyjä neuvotteluja. Eron pääsyyksi Frey selitti sen, että Mannerheim halusi itse päättää missä hän käyttäisi saksalaisia. Kysyttäessä hän lisäsi, ettei saksalaisilta ollut tullut ”mitään nimenomaista ultimaatumia”. Edustajat Alkio, Ahmavaara, Haataja, Hornborg, Ingman ja Hultin pitivät senaatin menettelyä oikeana. Edustajat Estlander, Ståhlberg ja Wrede katsoivat, että Mannerheimin ehdotus oli ollut parempi, ja edustaja Juutilainen arveli, että sovittelu olisi vieläkin mahdollinen, mutta kukaan ei asettanut Paasikiven senaatin luottamusta kyseenalaiseksi tämän asian takia. Myös valtuuskunnan jäsenet olivat sitä mieltä, että kansallislahja olisi Mannerheimille annettava.¹³⁷

Vielä samana iltana klo 9 Svinhufvud nimitti uudet senaattorit.¹³⁸ Eron myöntämistä Mannerheimille viivyteltiin vieläkin. Piti neuvotella Mannerheimille annettavan tunnustuksen laadusta, kansalaislahjan suuruudesta. Myös seuraajakysymys oli järjestettävä. Toukokuun 28. päivänä senaatti neuvotteli tästä sotilasjohdon kanssa.¹³⁹ Kenraali Wilkmanin suostumusta lienee tällöin kysytty ennen kuin hän lähti paluumatkalle Viipuriin.

Jäähyväiset

Vasta toukokuun 29. päivän iltana Mannerheimin ero oli valmis päätettäväksi. Senaatin istunnossa klo 11 valtionhoitaja Svinhufvud myönsi Mannerheimille tämän pyytämän eron ja nimitti Wilkmanin ylipäälliköksi.¹⁴⁰ Mannerheimin närkästystä osoittaa se, että hän ei jäänyt odottamaan Wilkmanin tuloa Viipurista, vaan luovutti tehtävät Ignatiukselle. Ennen tätä hän kuitenkin lähetti senaatille edelleen kenraalien Wetzlerin, Ignatiuksen ja Theslöffin sekä everstien Bergin, Holmbergin, Aker-

manin ja Waldenin eronpyynnöt puollettuina.¹⁴¹ ”Staabin pukarit” halusivat seurata esimiestään. Kansallisen armeijan vaatimusten toteutuminen näytti pääsevän hyvään vauhtiin.¹⁴²

Toukokuun 30. päivänä hotelli Kleinehissa järjestetyllä jäähyväisaterialla Ignatius ja — jääkärien puolesta — jääkärieverstiluutnantti Lauri Malmberg puhuivat kauniita sanoja Mannerheimille. Armeijan johdon vaihtumisen aiheuttamaa äkkivilannetta kuvaa keskustelu, joka käytiin, kun Wilkman otti radiolla yhteyden Ignatiukseen — kesken jäähyväisateriaa:

”Täällä kenraali Wilkman. Terve. Hyvää iltaa. Suo anteeksi että vaivaan. Luin sanomalehdestä että senaatti on päättänyt kenraali Mannerheimin eron ja minun nimittämisestäni. Onko teille virallisesti siitä ilmoitettu. Koska kenraali Mannerheim aikoo luovuttaa päällikkyytensä. Luovuttaako hän sen heti vai odottaako minun tuloani Helsinkiin.

Hän on luovuttanut ylipäällikkyyden ja minä odotan sinun tuloasi luovuttaakseni esikunnan päällikön paikan sille jolle määrät. Minä luulin että se olisi översti Berg, mutta hän sanoi eroavansa. Tule niin pian kuin mahdollista tänne. Muuten kaikki menee hunningolle.

Sinulleko kenraali Mannerheim luovutti ylipäällikkyyden ja voitko hoitaa sitä tointa pari päivää. Lähden joko huomenillalla tai ylihuomenillalla. Onko mitään erityistä tapahtunut? Ovatko kaikki muut upseerit ja virkamiehistö päämajassa paikoillaan toimissaan?

Minä en tiedä mutta luulen useat eroavat. Nyt minun pitää mennä pois: päivällinen jatkuu. Hyvästi. Loppu.”¹⁴³

Kesäkuun 1. päivänä Wilkman saapui Helsinkiin junalla ja samana päivänä Mannerheim astui junaan lähteäkseen Turun kautta Ruotsiin. Ennen junan lähtöä hän kuitenkin ajoi Svinhufvudin asunnolle ja jätti tälle jäähyväiset. ”Silloin puhuin kovia sanoja”, hän on myöhemmin kertonut ystävilleen.¹⁴⁴

Näin oli tämä kaikkia osapuolia häirinnyt kymmenen päivän erokriisi saatu päätökseen — tuskin monenkaan kaikinpuoliseksi tyydytykseksi: ratkaisua pidettiin välttämättömyyden sanelemana. Voitonriemuksiakin lausuntoja tosin näkyi, varsinkin eräissä suomenkielisissä maaseutulehdissä. Tyytymättömyyden aihetta ne

näkövinkki enintään siinä, että Mannerheimille annettu tunnustuslahja oli niiden mielestä liian runsas.¹⁴⁵

Eron syy

Mannerheimin Muistelmien kuvauksien eräät yksityiskohdat ovat siis virheellisiä — ilmeisesti muistin tukena käytettyjen lähteiden puutteellisuuden takia. Yksityiskohtien virheellisyys ei kuitenkaan vääristä kokonaiskuvaa senaatin ja ylipäällikön vastakohtaisuuksista. Jollei ehkä oteta huomioon kapinavankikysymyksen liittämistä liian vaikuttavasti erokysymyksen yhteyteen.

Senaatin ja saksalaisten ratkaisujen syyt ovat varsin selväpiirteiset. Suomessa olleet saksalaiset sotilaat halusivat varmistaa Saksan armeijan tavoitteet ja epäilivät Mannerheimin motiiveja. Tämän vuoksi he reagoivat kiivaasti mm. jääkäreiden ja Thesleffin syrjäyttämisyrytyksiin ja tämän vuoksi saksalaisissa raporteissa korostetaan sotaministerikysymyksen merkitystä eroasiassa. Itsenäisyysenaatti halusi toimia niin, että mitään esteitä ei olisi tullut Saksasta toivotun tuen tielle, ja poistaa epäkansallisia piirteitä.

Sen sijaan Mannerheimin motiiveja ja eron perussyitä on kirjallisuudessa pohdittu perusteellisesti. Mannerheim-tutkijoista *Heinrichs* on katsonut pahimmaksi epäsoinnuksi Venäjän politiikan ja taustalla olevaksi eron syyksi Mannerheimin käsityksen maailmansodan lopputuloksesta.¹⁴⁶ *Jägerskiöld* taas on katsonut pahimmaksi erimielisyyden aiheeksi suhtautumisen saksalaiseen sotilasjohtoon ja eron syyksi Mannerheimin halun säilyttää toimintavapaus. Tarkemmin katsoen näillä selityksillä ei ole suurtakaan eroa. Kun Pietarin-toive näytti turhalta, ei ole ihme, että Mannerheimilta meni halu mukautua pitemmälle saksalaisten vaatimuksiin. Hänellä ei ollut enää innostavaa motiivia paikalleen jäämiseen. Yhden erosyyn etsiminen voi johdattaa yksipuolisen kuvan syntymiseen. Ja on todettava, että päiväkohtaiset ”pikkumaisuudet” saattoivat olla yhtä ratkaisevia

kuin käsitykset maailmansodan lopputuloksesta. Mannerheimilla itsellään oli vielä vuosikymmentä myöhemmin mielessään päällimmäisenä: pääsyy oli senaatin ja erityisesti Svinhufvudin epälojalisuus.¹⁴⁷

LAHDEVIITTEET JA HUOMAUTUKSET

1. Yrjö Nurmio: Suomen itsenäistyminen ja Saksa (1957), s. 230—231; Erik Heinrichs: Mannerheim Suomen kohtaloissa I (1957), s. 242; Stig Jägerskiöld: Mannerheim 1918 (1967), s. 281, 312. — Jägerskiöld puhuu toisessa paikassa toukokuun 30. päivän ja toisessa paikassa toukokuun 31. päivän dramaattisesta kohtauksesta. Jälkimmäinen johtunee siitä, että Jägerskiöld on muista lähteistä todennut Mannerheimin matkustaneet Ruotsiin 1. 6. — joka siis Mannerheimin kuvauksen mukaan oli ”seuraava päivä”.
2. Muistelmien käsikirjoitukset, Mannerheim-arkisto, Valtionark.
3. Ohto Manninen: ’Kansan äänen ilmauksia’, Historiallinen Aikakauskirja 1973, s. 257—286; Martti Pihkala: Minkälainen Suomi meidän on luotava (1918); Keski-suomalainen 1. 5. 1918 (”Minkälainen Suomi meidän on luotava”).
4. Keski-suomalainen 7. 5., Karjalan Aamulehti 7. ja 17. 5., Kaleva 14. ja 27. 5., Svenska Tidningen 21. 5., Turun Sanomat 24. 5., Laatokka 25. 5. (Huom. kaikki päivämäärät ovat vuodelta 1918, jollei toisin ole mainittu.)
5. Uusi Suometar 5. ja 16. 5., Kaleva 8. ja 15. 5., Keski-Pohjanmaa 11. 5.
6. Manninen: mk., s. 278—284; Ohto Manninen: Valkoisten Itä-armeijan päällikkyyksymys huhtikuussa 1918, Sotilasaikakauslehti 1973 s. 545—557.
7. Sivén 31. 5. Piponiukselle, V. O. Sivénin kok., VA.
8. Hufvudstadsbladet 23. 5.
9. Uusi Päivä 8. 5. (”Huonoja enteitä”), Uusi Suometar 11. 5. (”Eräs tarkastaja”); O. Stenroth 14. 5. Hjeltille, Edvard Hjeltin kok. B 17, VA. — Kun eversti Akerman 1. 5. ilmoitti päämajaan Sivénin olevan Helsingissä, yleisesikunnan päällikkö, eversti Theslöf vastasi: ”Älkää antako Sivénin matkustaa Saksaan. Hän voi tuottaa siellä suunnatonta vahinkoa. Crantz on samaa mieltä. Lähettäkää hänet kuuhun tai johonkin muuhun paikkaan, missä hän ei voi juonitella.” Päämajan ark. 25 s. 7 862, SArk.
10. Uusi Suometar 5. ja 11. 5., Uusi Päivä 7. 5., Nykypäivä 11. 5. s. 18—19.
11. E. G. Palménin, kirjoituksen huomattavimman allekirjoittajan, ajatuksista vrt. Jägerskiöld, mt., s. 287—288.
12. Uusi Päivä 7. 5., Nykypäivä 11. 5., Wiipuri 11. 5., Wiborgs Nyheter 11. 5.
13. Uusi Suometar 11. 5., Työn Valta 14. 5., Wiborgs Nyheter 14. 5., Helsingin Sanomat 16. 5.

14. Santeri Alkion päiväkirja 10. 5. (VA:n mf.); Ilkka 15. 5.
15. Uusi Päivä 7. 5.
16. Gadolinin kertomus, Sotahist. toimiston paperit, SArk; Tekla Hultinin päiväkirja 7. 5., Hultinin kok. 47, VA; Sivén 31. 5. Pioniukselle; Aarne Sihvo: Muistelmani II (1956), s. 7—8; Gadolin 10. 5. kenraaliohjaajalle, Päämajan ark. 174. — Suomettarelaiten maltillista suhtautumista Mannerheimiin kuvastaa myös E. Nevanlinnan kirjoitus 11. 5. Uudessa Suomettaressa.
17. Merkinnat Ausfeldin matkasta 6.—9. 5., Ryhmä Ausfeldin ark., SArk; Ausfeldin kertomus 1. 6. 1937, Mannerheim-ark.; Heinrichs, mt., s. 210. — Donner (mt. s. 200) kertoo Ausfeldin eräällä käynnillä Svinhufvudin luona ilmaisseen solidaarisuutensa jääkärien suuren enemmistön päämäärille. Kertomuksesta ei kuitenkaan käy ilmi käynnin ajankohta.
18. Alkion päiväkirja 5. 5.; Alkion lausunto Pärmiille 5. 5., Jernströmin kok., SArk. — Pärmi vieraili myös Etelä-Pohjanmaan alue-esikunnassa. Alue-esik. päiväkirja 9. 5., Etelä-Pohjanmaan alue-esik. ark., SArk. — Sivénin ja Alkion kohtaamisesta vrt. Alkion päiväkirja 6. 5.
19. Hufvudstadsbladet 4. 6. 1937. — Ajoitus perustuu siihen, että Mandelin oli lomalla 14.—18. 5., 3. Jääkärirykm. ark., SArk.
20. Alkion päiväkirja 5. 5.
21. Keskisuomalainen 7. 5., Itä-Savo 11. ja 14. 5., Wiborgs Nyheter 14. 5.
22. Helsingin Sanomat 18. 5. (Helsinkiin saapuneita pohjalaisia vapaaehtoisia 15. 5.) ja 19. 5. ("Armeijan eheyden edellytyksiä"); Hultinin päiväkirja 17.—18. 5. — Opposition toimintaan kevättalvelta osallistuneita osallistui V. O. Sivénin 50-vuotispäivän viettoon mm. aktivistien keskushallituksen jäseniä, Pohjois-Hämeen aktivistien lähetystö (Martti Pihkala, Sakari Kuusi, T. Kaukoranta), jääkäriupseereita (Jernström) sekä maalaisliiton edustajia. Hufvudstadsbladet 25. 5. — 1. Jääkärirykmentin II pataljoonan upseerit vierailivat Sivénin luona 19. 5., Patl. sotapäiväkirja, SArk.
23. Sihvo: Muistelmani I (1954), s. 413—416.
24. Uusi Päivä 21. 5., Keskisuomalainen 22. 5.
25. Aamulehti 22. 5., Keskisuomalainen 23. 5., Karjalan Aamulehti 22. 5.
26. Saarijärven Paavo 29. 5.; Etelä-Pohjanmaan aluepiirin sk. edustajakok. 2. 6., Vaasan sotilaspiirin ark., SArk.
27. Svinhufvudin puheenvuorot 10. 5., K. J. Ståhlbergin kok. 79a, VA.
28. Thesleff 27. 4. Mannerheimille, Ostseedivision 4, SArk.
29. Ludendorff 2. 5., Anlagen zum K. T. B., Mai 1918, Ostseedivision 1 (tästedes Anlagen...).
30. Wilhelm Thesleffin päiväkirja 5. 5., P. E. Svinhufvudin muistosäätiön kok., VA (kopio).
31. Carl Enckell, Poliittiset muistelmani I (1956), s. 294—296.
32. von Brück 17. 4., H 55 825—8, ja 1. 6., L 82 240—1, Auswärtiges Amtin ark., VA:n mf.; Hannes Ignatius, Gustaf Mannerheim (1918), s. 21, Nurmio, mt., s. 213—214.
33. Lähetettyjen kirjeiden diaari 14. 5., Päämajan ark. 1.

34. von Brück 1. 6., L 82 240—1.
35. W. Söderhjelm toukok. 1918, Adolf Törngrenin kok. 12. VA; Mannerheimin kertomus 7. 3. 1930, Donnerin kok. 12. VA; Ignatius, mt., s. 21.
36. Mannerheimin kert. 7. 3. 1930.
37. Mannerheimin kert. 7. 3. 1930. — Käsky paraatista annettiin jo 4. 5. Päämajakäsä 2016, Päämajan ark. 16.
38. Bernh. Estlander, Elva Artionden ur Finlands historia V (1930), s. 383.
39. Ohto Manninen: Kansannoususta armeijaksi (1974), s. 241—242; Heinrichs, mt. s. 222—223. — Mannerheimin ja Heinrichsin keskustelu lienee tapahtunut 12.—14. 5.
40. Edvard Hjeltin päiväkirja 30. 4., Hjeltin kok. I 17; Hjelt 2. 5. senaatille, Ulkoasiainministeriön ark. 2 C c.
41. Rüdiger von der Goltz, Meine Sendung in Finland und im Baltikum (1920), s. 76; von Brück 10. 5., Ausw. Amt H 55884.
42. Karmannin muistio 16. 5., Anlagen...
43. Estlander, mt., s. 368—369; Ignatius, mt., s. 29; W. A. Douglas, Valkoinen armeija vapaussodan myöhäisemmällä kaudella, Suomen vapaussota VIII (1927), s. 104—108 ja liitteet 1—4.
44. Die finnische Armee (Abt. Ia Nr 117) ja Armee—Einteilung sekä Wilhelm Thesleffin kertomus 19. 10. 1931, Sotahist. toimiston paperit, SARk.
45. Hufvudstadsbladet 1. 5. ("Från Vasa-regeringen").
46. Alkion päiväk. 18. 5.; Nuorsuomalaisen ryhmän kok. 18. 5., Hultinin kok. 52 ja Ståhlbergin kok. 79a.
47. Muistikirja 1917—18, Lauri Ingmanin kok. B 1:4, VA.
48. Itä-Savo 14. 5.
49. Valtiopäivädelegaation kok. 23. 4., E. Estlanderin kok., Abo Akademis bibliotek; Setälä 24. 4. Svinhufvudille, Ulkoasiainmin. ark. 2 D g; Ingmanin muistikirja 1917—18 20. 5. — Julkisivun takana saksalaiset lienevät kuitenkin tunteneet epäluuloa Mannerheimia kohtaan. Saksan yleisesikunnan poliittisen jaoston edustaja Steinwachs piti Mannerheimia ententeen orientoituneiden pankki-, liikemies- ja professoripiirien edustajana. Steinwachs'n raportti 27. 5., Anlagen...
50. Sivén 31. 5. Piponiukselle.
51. Sivén 15. 5. Svinhufvudille, Sivénin kok., VA.
52. Alkion päiväk. 15. 5.
53. Heinrichs, mt., s. 238—239; Einar W. Juva, P. E. Svinhufvud II (1961), s. 207, 211.
54. Päämajan ark. 5 s. 1137.
55. Helsingin Sanomat 23. 5.; Söderhjelm toukok. Adolf Törngrenille.
56. Ignatius, mt., s. 27.
57. Jägerskiöld, mt., s. 294.
58. Mannerheimin kert. 7. 3. 1930.
59. Ignatius, mt., s. 27.
60. Ignatiuksen ja Wilkmanin hughes-keskustelu 10. 5., Wilkmanin ryhmän ark. 2; Ignatius, mt., s. 26.
61. Gadolinin kert., Sotahist. toimiston paperit.
62. Gadolinin kert. — Ajankohta voidaan päätellä siitä, että Gadolin sai 17. 5. käskyn ilmoittautua päämajassa. Päämajan ark. 16.

- op.osaston käsky 2208.
63. Wilhelm Thesleff, Upplevelser under krigsåren 1914—1918 (1919), s. 164.
 64. Heinrichs, mt., s. 229—230.
 65. Jägerskiöld, mt., s. 302—303, 307—309.
 66. Thesleffin päiväk. 5. 5.
 67. Karmannin muistio 16. 5., Anlagen...
 68. Steinwachsın raportti 23. 5., Anlagen...; Chef Sonderverband 23. 5. Laivastoviraston valtiosihteerille, SArk mf. F 85: 3.
 69. von Brück 19. 5., Ausw. Amt H 55899.
 70. Kysymyksestä esim. Jägerskiöld, mt., s. 263—267.
 71. von Brück 19. 5., Ausw. Amt H 55898—9.
 72. Mannerheimin kert. 7. 3. 1930.
 73. Helsingin Sanomat 22. 5.
 74. Tällaisella ajatustavalla saattoi olla pohjaa poliittisissa kaavailuissa: Svinhufvud mainitsi 22. 5. Ruotsin lähettiläälle, että hän aikoi — jos Mannerheim eroaisi — pyytää tätä odottamaan, sillä tämän aika voisi pian taas tulla. Westman 22. 5., Utrikesdepartementets arkiv, Stockholm.
 75. Saarijärven Paavo 29. 5. — Sotilaspiirin päällikkö Karpio ilmoitti 28. 5. Helsinkiin, että tämä kokous, johon seminaarinjohtaja Ojala oli kutsunut "määrättyä ajatuskantaa olevia henkilöitä Jyväskylältä ja sen ympäristöstä" oli "aivan yksityistä laatua". Sotavankilaitoksen ark. Fa 2 IX/4/29, VA.
 76. Wasa Posten 25. 5.
 77. Svinhufvudin muistosäätiön ark.
 78. Ruotsalaisen eduskuntaryhmän kok. 23. 5., Estlanderin kok.
 79. Mannerheim 21. 5. Senaatille, Ulkoasiainministeriön ark. 2 C c. — On todennäköistä, että päämajassa laadittu armeijas suunnitelma oli jo tässä vaiheessa ainakin Svinhufvudin tiedossa. Sehän oli valmistunut jo päämajan ollessa Mikkelissä. Thesleffin kertomuksen mukaan von der Goltz antoi saksalaisten suunnitelman sen jälkeen, kun Mannerheimin suunnitelma oli jätetty senaatille. Thesleffin kert. 19. 10. 1931.
 80. Thesleff, mt., s. 164; P. E. Svinhufvud 22. 5., Anlagen...
 81. Hjeltin kirje 2. 5. ja Svinhufvudin konsepti, UM 2 C c.
 82. Thesleff s 164; Thesleffin kert. 19. 10. 1931. — Erään listan mukaan Suomen armeijaan oli komennettava seuraavat saksalaiset upseerit: yleisesikuntaan yleisesikunnan päällikkö, adjutantti, 5 yleisesikuntaupseeria (eri osastoihin), teknillisen prikaatin esikuntapäällikkö, 3 lentäjää, viestitusupseeri, komentajan (? ylipäällikön) adjutantti, upseeri kadettikuntaan, upseeri taistelukouluun, upseeri tykistökouluun, sota-akatemian komentaja (tarvittaisiin vasta myöhemmin); joukkoihin 4 yleisesikuntaupseeria (3 divisioonaa ja vuoristoprikaatia varten); sotaministeriön 3 yleisesikuntaupseeria, 1 ylempi intendentuurivirkamies, 1 ilotulitusupseeri. Yhteensä siis 26 upseeria, joista osa oli määrä miehittää Itämerendivisioonasta. Laivaston upseereja ei listaan ollut vielä otettu. Sotahist. toimiston paperit: "Zur finnischen Armee". — Tätä määrää vastaa senaattori Freyn 27. 5. mainitsema luku: 22 saksalaista upseeria, meriväki erikseen.
 83. Steinwachsın raportit 23. ja 27. 5., Anlagen...; vrt. Crantzın

22. 5. saamasta rauhansopimussuunnitelmasta Enckell, mt., s. 296.
84. Ignatiuksen muistelmia vapaussodan ajoilta s. 27, Hannes Ignatiuksen ark., SARK.
85. Mannerheim-ark.; Heinrichs, mt. s. 221—226.
86. Kuvaus neuvottelusta perustuu ensi sijassa seuraaviin lähteisiin: Kaksi muistiinpanoliuskaa Svinhufvudin muistosäätiön kokoelmassa ("Mannerheims förslag för kvarstående" ja "1. Meriväki — — —"), Steinwachsian raportti 23. 5., Anlagen..., Estlander, mt., s. 382 ja Mannerheimin kert. 7. 3. 1930.
87. Senaatin diaarissa kirjeet on päivätty 23. 5. (KD Sot.T. 1918 n:o 8/201 ja n:o 75/406), mutta päätös näistä asioista tehtiin vasta sisäasiaintoimituskunnan esittelystä 24. 5.
88. Sota-asiaintoimitusk. diaari 1918 38/85, SARK. — Senaatin ja päämajan hyvästä yhteistoiminnasta meripuolustusasioissa todistaa se, että kenraali Ignatius ja senaattori Renvall yhdessä tunnustelivat 18. 5. mahdollisuutta saada saksalainen korvettikapteeni Reuter laivaston komentajaksi. Reuter 21. 5. Laivastoviraston valtiosihteerille. SARK:n mf F 85: 3.
89. Mannerheimin ehdot ("rätt att beforda — — —"), Mannerheim-ark.
90. Mannerheim sanoi W. Söderhjelmille: "Systeemit ovat jokseenkin samanlaiset kaikkialla, toinen on ottanut parhaat puolet toisesta. Mutta jos on jotakin, joka on ylivoimainen, on se luonnollisesti se, joka on osoittanut omaavansa suurimman kyvyn voittaa, saksalainen. Ja koska kaikki nuoret, joista voidaan odottaa heidän muodostavan hyvän suomalaisen upseerikunnan, ovat käyneet sitä koulua, olisin kai äärettömän yksinkertainen, jos pitäisin kiinni jostain muusta. Se ei luonnollisesti tule kysymykseenkään. — Vrt. myös Heinrichs, mt., s. 230—232.
91. Op.os. käskyt 2169—2171, Päämajan ark. 16.
92. Ruotsalaisen eduskuntaryhmän kok. 23. 5., Estlanderin kok.
93. Ruotsalaisen eduskuntaryhmän kok. 23. 5., Estlanderin kok.
94. Karjalan Aamulehti 29. 5.
95. Söderhjelm toukok. 1918 Törngrenille.
96. Mannerheimin kert. 26. 5. 1930, Donnerin kok. 12.
97. Helsingin Sanomat 26. 5. — Lehdistössä mainittiin erehdyksessä ainakin yksi sellainen, joka ei ollut pyytänyt eroa: kenraali Löfström ilmoitti tuottuneena, ettei hänellä ollut mitään aikoja eroa. Päämajan ark. 43 s. 14581. — Vrt. myös Wiborgs Nyheter 29. 5. ("Vår armés officerskår").
98. Op.os. käskyt 2231 ja 2238, Päämajan ark. 16.
99. Wilkman 24. 5. klo 23.11 Svinhufvudille, Wilkmanin ryhmän ark. 2.
100. Svenska Tidningen ja Helsingin Sanomat 22. 5.
101. "Die finnische Armee" (Abt. Ia Nr 117 Geheim 7. 6. 1918).
102. Wilkman 24. ja 30. 5. Ausfeldille, Wilkmanin ryhmän ark. 2. — Wilkmanista Einar Fieandt, Kenraali Wilkman (Kulkuset 1918 s. 15).
103. Söderhjelm toukok. 1918 Törngrenille.
104. Hufvudstadsbladet 22. 5., Svenska Tidningen 22. 5., Uusi Päivä 22. ja 25. 5. — Sivénin kertoman mukaan hänen ehdokkuuttaan tukivat aktivistit, maalaisliittolaiset ja suomettarelaiset. Sivén

31. 5. Piponiukselle.
105. Alkion päiväk. 20. 5.
106. Keskustelu valtionhoitajakysymyksestä 16. 5., Ståhlbergin kok. 79a.
107. Westman 22. 5., Utrikesdepartementets arkiv.
108. Wiborgs Nyheter 23. 5.
109. Sivén 31. 5. Piponiukselle. — Myös lehtitietojen mukaan käytiin 23. 5. neuvotteluja maalaisliiton osallistumisesta hallitukseen. Wiborgs Nyheter 24. 5.
110. Steinwachs'n raportti 23. 5., Anlagen... — Myös Helsingin Sanomat mainitsee 24. 5. ulkoasiainvaltiosihteeristä.
111. Sivén 31. 5. Piponiukselle; Svenska Tidningen 24. 5. — Sotaministeriehdokkaina mainittiin tässä vaiheessa myös Paul von Gerich, Rudolf Walden ja Hannes Ignatius. Näistä von Gerich oli joutunut päämajan epäsuosioon opposition toiminnan takia huhtikuussa. Hän oli 6. 5. pyytänyt eroa palveluksesta, koska hän katsoi joutuneensa syrjäytetyksi, kun Gösta Theslöf nimettiin Helsingin komendantiksi. Wasabladet 30. 5., Wiborgs Nyheter 30. 5. ja 5. 6.; Paul von Gerich 6. 5. Walter von Gerichille, Etelä-Suomen joukkojen esik. ark., SARk.
112. Manninen: 'Kansan äänen ilmauksia', s. 259; Akermanin haastattelu, Svinhufvudin muistosäätiön kok.; Thesleffin sähkökopiokirja, Ostseedivision 4; Turun Sanomat 28. 5. — Thesleffin vaikutuksen vähentämisyrityksenä voidaan pitää myös sitä, että tälle 4. 5. tarjottiin Viipurin alueen esikuntapäällikön virkaa. Thesleff suostuikin tarjoukseen, mutta toistaiseksi hän ei "voinut" jättää yhdysupseerin tehtävänsä ja jäi siis Helsinkiin. Jägerskiöld erehtyy (mt., s. 310) mainitessaan Thesleffille tarjotun piirin päällikön virkaa. Op.os. n:o 2024, Päämajan ark. 16; Thesleffin päiväk. 5. 5.
113. Wilkman 24. 5. klo 23.15 Mannerheimille, Wilkmanin ryhmän ark. 2.
114. Op.os. n:o 2235 ja 2236, Päämajan ark. 16; Senaatin talousos. kanslia 1918 41/201.
115. Valtiopäivädelegaation kok. 25. 5., Hultinin kok. 52.
116. Ståhlbergin muistiinpano 25. 5., Ståhlbergin kok. 79a; Steinwachs'n raportit 25. ja 27. 5., Anlagen...; Alkion päiväk. 28. 5.
117. Uusi Suometar ja Hufvudstadsbladet 26. 5.
118. Valtiopäivädelegaation kok. 27. 5., Svinhufvudin muistosäätiön kok. ja Ståhlbergin kok. 79a.
119. Steinwachs'n raportti 27. 5., Anlagen...
120. Tällaiseen johtopäätökseen houkuttelee se, että senaattori Talas on senaatin pöytäkirjaan (talousosaston pöytäk. 27. 5. klo 21) merkityttänyt ehdottaneensa sotaministeriksi Wilkmania. Ajatuksena oli ehkä se, että jos ylipäälliköksi tulisi saksalainen, olisi sotaministerin oltava puhtaasti suomalainen mies eikä saksalaisten vaikutuspiirissä ollut ruotsinkielinen Thesleff.
121. Päiväämätön muistio, Svinhufvudin muistosäätiön kok.
122. Ignatius, mt., s. 30.
123. Steinwachs'n raportti 27. 5.
124. Thesleff, mt., s. 165.
125. Ignatiuksen Muistelmia vapaussodan ajoilta s. 27; Mannerheimin

- kert. 7. 3. 1930.
126. Akermanin haastattelu, Svinhufvudin muistosäätiön kok. — Mannerheimin lausuman kakuja vrt. Wiipuri ja Turun Sanomat 28. 5.
 127. Törngrenin päiväkirjamerkintä 29. 5., Erik Heinrichsin kok. 41, SArk.
 128. Steinwachsın raportti 27. 5.; Ylipäällikön päiväkäsky 28. 5.
 129. Ignatiuksen Muistelmia vapaussodan ajoilta s. 27.
 130. Steinwachsın raportti 27. 5.
 131. von der Goltz, mt., s. 82—83; von Brück 28. 5., Ausw.Amt L 82247—8; von der Goltz 27. 5. (Abt. Ia Nr 74 geh), Anlagen...
 132. Thesleffin päiväk. 27. 5.
 133. Mannerheim on myöhemminkin korostanut, että hän ei pitänyt tiukasti kiinni ruotsalaisten upseerien pitämisestä. Mannerheimin kert. 7. 3. 1930; Jägerskiöld, mt., s. 304.
 134. Mannerheim 27. 5. 1918 n:o 2248, Päämajan ark. 5 s. 1139.
 135. Valtiopäivädelegaation kok. 27. 5., Estlanderin kok.
 136. Steinwachsın raportti 27. 5. ja von der Goltz 27. 5. (Abt. Ia Nr 72 geh.), Anlagen...; Valtiopäivädelegaation kok. 27. 5., Svinhufvudin muistosäätiön kok. ja Estlanderin kok.; Alkion päiväk. 27. 5.
 137. Steinwachsın raportti 27. 5.; Valtiopäivädelegaation kok. 27. 5.; Svinhufvudin muistosäätiön kok. ja Estlanderin kok.; Alkion päiväk. 27. 5.
 138. Senaatin talousos. pöytäk. 27. 5. klo 21.
 139. Uusi Suometar 29. 5.
 140. Senaatin talousos. pöytäk. 29. 5. klo 23.
 141. Sota-asiaintoimituskunnan kirjediaari 1918, SArk.
 142. Kansallisen armeijan vaativat pääsivät vuorostaan merkittäviin aseisiin. V. O. Sivén sai vihdoin jo sodan aikana tavoittelemansa toimen: senaatti nimitti hänet sotajoukkojen vt. ylilääkäriksi. Senaatin talousos. pöytäk. 31. 5.
 143. Ignatiuksen—Wilkmanin hughes-keskustelu 30. 5. klo 22.35, Wilkmanin ryhmän ark. 2; Helsingin Sanomat 31. 5.
 144. Mannerheimin kert. 7. 3. 1930.
 145. Keski-Pohjanmaa 1. 6., Karjalan Aamulehti 31. 5.; Etelä-Pohjanmaan aluepiirin suojeluskuntien edustajakokouksen pöytäk. 2. 6., Vaasan sotilaspiirin ark. 1, SArk. — Mannerheimin saaman rahallisen tunnustuksen määrää paljoksutettiin myös nuorsuomalaisen ryhmän kokouksessa 30. 5. Hultinin kok. 52.
 146. Heinrichs (mt., s. 240) on katsonut, että Mannerheim jo erotesaan tajusi keskusvaltain häviävän sodan. Näin pitkälle menevään johtopäätökseen ei liene perusteita. Päin vastoin Mannerheim juuri Pietarin-suunnitelmissaan laskei osittain Saksan avun varaan: oli luotava tilanne, jossa Saksa toimisi Suomen — tosin passiivisena — selkänäojana ja jossa Englanti hyväksyisi suomalaisten joukkojen etenemisen Venäjän alueelle. Ignatius (mt., s. 20) kertoi lokakuussa 1918 Mannerheimin mielipiteen maailmansodasta olleen: 'Sota ei tule loppumaan kummankaan puolen valtavalla voitolla, sentähden ei tule Suomen riitaantua minkään valtakunnan kanssa'. Suomelle oli tärkeätä, että sillä on rauhanneuvotteluissa puolellaan yleinen myötätunto ja 'se meillä voi

olla, sillä me olemme taistelleet anarkismia vastaan sekä laillisen järjestyksen ja kulttuurin puolesta. Tähän kuvaukseen on tosin saattanut vaikuttaa sotatilanteen ratkaiseva muutos elokuussa, mutta se lienee kuitenkin lähempänä toukokuun 1918 kantaa kuin Heinrichsin johtopäätös.

147. Mannerheimin kert. 7. 3., 9. 5. 1930, Donnerin kok. 12, ja 20. 5., Donnerin kok. 32.

Summary

Mannerheim's resignation in May 1918

The writer analyses the divergences of facts in Marshal Mannerheim's Memoirs and the records of the Finnish Senate regarding the resignation of the Supreme Commander 1918. Using altogether new or in reasearch work sofar almost unused documents as well as personal recollections written in the 1920's and 1930's the course of events is reconstructed: Mannerheim's resignation (20. 5.), the mediation attempts (especially the long negotiation 23. 5.), the Senate's final decision (27. 5.) and at last the acceptance of the resignation (29. 5.). Day by day the dispute caused by the view Mannerheim had adopted and the opinion of the German military command, in Finland represented by count Rüdiger von der Goltz, is followed. The irreconcilable conflict quite logically led to the Senate's acceptance of the Supreme Commander's resignation, as they at that time considered Germany's support in organizing the Army and of the country's foreign policy irreplaceable.

In addition to this outward and formal conflict the writer examines the diversity in opinion of Mannerheim and the Senate regarding assistance to the white Russians against the Bolshevist government and the Senate's negotiations past the Supreme Commander with the opposition against the Russian-type military system and with the Germans, in other words the Senate's "disloyalty" as Mannerheim called it.

Mannerheims disappointment with the opposition against the Petersburg-plan and the Senate's favourable attitude for home policy reasons — towards his adversaries might have been the psychological reason why Mannerheim instead of yielding to the Germans chose to resign.

It is here shown that although the picture Mannerheim gives in his memoirs in some details is incorrect (for example the mediation that went on for a week is described as if it had been only one negotiation and it is also incorrectly dated as 30. 5. though it ought to be 23. 5.) the documents seem to confirm the total picture as it is shown in the memoirs.